

П. ЖОЛТОВСЬКИЙ

Українська лінія

Коли експансія старого російського торговельно - промислового капіталізму на початку XVIII століття досягла на півночі природних територіальних меж і славетні війни царя Петра I - го оперли російські кордони на води Балтицького моря — петербурзький уряд обернув свої очі на південь та південний захід і простягнув руки до „теплого“ Чорного моря та по той бік Дніпра. І лівобережна Україна, тодішня „Гетьманщина“ стала плацдармом, з якого лагоджено ті удари, що через декілька десятків років віддали до рук російської держави та її дворянства безмежні вільні простори „дикого поля“ — нинішньої Херсонщини, Таврії, берегів Озівського моря, а також всі „вольності“ Січі Запорізької. Ще з XVII сторіччя Московщина мусіла звертати серйозну увагу на цей дикий край, який не мав тоді для неї великої економічної привабливості, а був лише небезпечним місцем, що дихало постійною загрозою несподіваних нападів кочового, татарського Криму. На перших порах Московщина намагалася тільки якнебудь захиститись від цих нападів, будуючи на межі степу кріпості та засіки.

Система таких кріпостей, сполучених часом між собою валом та ровом (Білгородська черта) видавалася московському урядові найдоцільнішим способом зміцнити свої кордони. По кріпостях осаджувано гарнізони для постійного дозору над неспокойним степом та попередження людности про небезпеку. Такі „черты“, „межі“ будував московський уряд на південно - східних і на південно - західних границях тодішньої московської держави.

Згодом у XVIII стор. Московщина стала висилати своє військо в степи, посуваючи одночасно свої кордони в глиб степу, потроху колонізуючи дикі місця. В другій половині XVII ст. велику частину цих степів, теперішню Слобожанщину (харківщину), заселили емігранти — вихідні із зруйнованого Хмельниччиною Правобережжя. Шаблею та плугом приборкавши дикий степ, слобожани майже ціле століття стояли віч-на-віч зі степовими добичниками, що раз-у-раз тривожили Слобожанщину та сусідню південну полтавщину своїми нападами.

Не зважаючи на татарську небезпеку, цей безкрайй родючий степ вабив до себе, як українського так і московського колоніста. Генерал російської служби Манштейн так характеризує природу цього краю: „Уявлення про родючість цього краю можна собі скласти з того, що трава на лугах dorocтae висоти, більшої від зросту самої високої людини... В червні та серпні місяцях, татари випалюють траву в степах. Вони це роблять через те, що нема можливості косити траву, отже вона від спеки посохла б і поглушила б молоді паростки, запобігаючи цьому, вони сами випалюють її вогнем. Татари часто підпалювали луки, щоб позбавити росіян фуражу;

якби не вживали заходів до застереження проти такого пожежу, то він легко спалив би цілий табір. Через те фельдмаршал Мініх розпорядився, щоб на кожному возі був віник — гасити вогонь. Також бувало необхідно окопати табір ровом у два фути завширшки, щоб не згоріти живцем¹⁾.

Своєрідна похідна організація татарських орд давала їм можливість цілком несподівано налітати на оселі, нищити майно, забирати полон. Учасник кримських походів 30 - х років XVIII ст. Манштейн так описує ці татарські походи. „Татари в поході додержуються особливого порядку. Кожний з тих, хто іде в похід, бувши сам на коні, веде на повідку ще двох чи трьох коней, це для заміни свого коня, коли б він притомився, а коли кінь так пристане, що вже не годен йти далі, тоді татарин випускає його на волю, на степ поправляється, поки триватиме похід, і звичайно господар знаходить його потім в найліпшому стані. Якість татарських коней висока. Вони можуть легко проскакати 100 верстов. Після цього можна собі уявити, як швидко пересуваються татари під час своїх походів. Вони беруть з собою стільки припасу, скільки можна навантажити на себе, а звичайно це дуже небагато. Коли треба, татарин дуже обмежений в своїх потребах; з нього досить шматка хліба чи сухаря, поки він не на ворожій землі, — там уже він запасається чим почастувати себе вдома. Татари ніколи не набігають на Україну цілим корпусом; звичайно відряжають половину чи третину; але більше 2 - х діб вони не сміють залишатися на ворожій землі; потім вони зобов'язані повернутися до своїх з захопленою здобиччю²⁾.

Серед степу вимуштрувана на німецький кшталт російська армія під час кримських походів 1730 років мусіла змінити методи походу, оборони та постачання.

„Досить своєрідні — пише Манштейн — були порядки, заведені російськими під час їх походу проти турок. Як тільки до головного командувача доходила звістка, що ворог близький, армія шикувалася в одно, або в декілька каре, поміщаючи в середині обоз; такий порядок можливий в степах того краю, що являє з себе пласку рівнину... так що хіба через 10 льв зустрінеється горбок чи балка, через які треба переходити. Крім того, тут нема нарочито проложених дорог і степ у всю ширину відкритий для війська, що дуже полегшує похід. Але тим більше клопоту завдає обоз, що армія повинна везти за собою. По всій країні між Україною та Кримом нема міст, за винятком запорізької столиці, що не варта порядного села; через це, вибираючись у похід, армія мусить наріхтувати все потрібне для себе на час походу. Іноді дрова та воду треба перевозити з табору до табору. Зрозуміло тепер, який великий мусів бути обоз такої армії. Я не перебільшую, кажучи, що армія Мініха не виступала в похід інакше як в супроводі обозу в 90.000 підвід, особливо після того, як досвід довів, що не можна жити коштам ворога... Для армії у 80.000 чолов. везли фуражу на 6 місяців, а для одного цього треба було 40.000 підвід, окремий обоз кожного полку складався не менш, як 250 підвід, додайте сюди генеральські обози, обоз регулярного війська, гарматний парк, та 7 чи 8 тис. маркитанів і виявиться, що я зовсім не перебільшую... Великою зручністю для армії було те, що їй не треба було запасатися фуражем. Російські коні звикли ціле літо бути на степовій траві, а степи, де проходила армія, — розкішні пасовища. Край цей один з найкращих в Європі; тільки шкода, що ця місцевість не обробляється від нестачі води та

1) Записки Манштейна о России 1727 — 1744 СПб 1875 ст. 99 — 100.

2) Там же, стор. 102 — 103.

лісу, можна пройти 15 — 20 верстов, не зустрівши жодного куща, ні найменшого струмочка; от через що доводилося возити дрова з одної постійки до другої, через непевність, чи знайдуться вони на новому місці. Крім того кожна рота завжди везла з собою по великій бочці з водою, для потреби салдат в поході. Бочки ще мали інше призначення; в кожному полку їх було від 8 до 10 та по стільки ж великих дощок; ті і другі правила за містки для переправи піхоти та легкого обозу; понтони служили лише для переправи важкого обозу та кавалерії“...¹⁾

Так поволі пристосовуючись до умов степової війни московське військо не тільки веде оборонну боротьбу, але й починає само загрожувати Криму і посуває свої границі все далі і далі в степ. Військові успіхи закріплювалися військовою колонізацією. А цій колонізації відповідала практика будівництва оборонних ліній.

Думка про збудування української лінії виникла у московського уряду ще у XVII ст. В цій справі були зроблені конкретні пропозиції гетьманові Самойловичу. Але гетьман, зваживши всю колосальність цих робіт, що лягли б своїм тягарем на і без того незадоволене старшинськими порядками населення, а також не певний спроможности лінії захищати країну від татарських нападів, відхилив цей проєкт.

Такий проєкт до того ж зовсім розходився з принципами політики українського старшинства та Запоріжжя, що часто в своїй політичній грі з московським та польським урядом спиралось, чи мало за собою Крим. Запорізька колонізація тих же степів провадилась іншими методами, що вимагали лише незначних порівнюючи укріплень та дозорів. Та й чи варт було так відмежовуватись від того ворога, що першого ліпшого часу міг стати співником?

Аж в I - й половині XVIII віку, коли Україна вже була міцно прибрана до рук, під натиском Петербурга гетьман Данило Апостол 1731 р. починає висилати на лінійські роботи гетьманських козаків. Роботи для спорудження лінії були задумані широко, вимагали великої кількості робочої сили. Десятками тисяч вигонилось козацтво на лінійські роботи, терплючи в тих диких тоді краях тяжкі злидні. Техніка робіт була дуже примітивна. В наказах загадувалось брати на лінію мішки та кошики для ношення землі. Таким чином колосальні насипи та вали насипались оцими мішками та кошиками. Петербурзький уряд напосідав на темп робіт і через те вимагав від гетьмана все нової та нової робочої сили. Висилано все нові та нові тисячі людей. Отже козацтво разом з посполітими було дуже незадоволене з цієї важкої повинности. Це незадоволення відбилось в тодішніх народніх піснях:

„У Глухові у городі у всі дзвони дзвонять
То вже наших козаченьків на лінію гонять.
У Глухові у городі стрільнули з гармати,
Не по однім козаченьку заплакала мати.
У городі у Глухові стрільнули з рушниць,
Не по одному козаченьку заплакали сестриці.
У Глухові у городі поплетені сітки —
Не по однім козаченьку заплакали дітки.
У Глухові огні горять, а в Полтаві димно,
На могилі гетьман сидить — геть там його видно.
Допевняйся, наш гетьмане допевняйся плати,
Як не будеш допевнятись, будем утікати.
Ой ідіть же ви панове до Петра до свата,
Ой буде ж вам панове велика заплата.

¹⁾ Записки Манштейна, стор. 98 — 99.

Ой така все ласка буде велика заплата —
По заступу в рученьки та ще й лопата.
Сидить козак на могилі, сорочку латає,
Він кинувсь до черижка, копійки чорт має.
Їхав козак на лінію тай велми надувся —
Іде козак із лінії, як лихо зігнувся¹⁾.

Українська старшина, обійдена та обділена російським дворянством, також дуже негативно поставилась до лінійських робіт, вбачаючи в будіванні лінії та заселенні її не тубільним, а насланим сюди елементом зазіхання на козацьку землю, на яку сама козацька старшина розраховувала. Це незадоволення відбиває яскраво відома історія Руссов, перебільшуючи, звичайно, важкість робіт:

„Работа сия похитила опять многия тысячи народа от тяжестей, зноя и климата, но судя о неизмерном пространстве работ оных, судя о глубине и ширине каналов линейных, и о их валах и насыпях с премногими наугольниками, батареями и разных родов крепостями, названными по именам царственной фамилии и по городам великороссийским, и наконец судя, что развернув все сии сгибы в прямую линию, составят они ее около 1000 верст, надобно заключить, что такая работа в иных странах была бы почтена чудом произведения человеческого и ни мало не уступала бы удивлением изрытому Меридову озеру и всем каменным работам и насыпям египетским, но здесь только что считается она Украинской линией, и отобранные к ней многия малороссийския земли и заселены однодворцами и помещичьими крестьянами великороссийскими; малороссийские же поселенцы от прежних и нынешних тяжестей и гонений удалившиеся многими тысячами из жилищ своих названы и оселены помещиками великороссийскими на землях своих в орловской, курской, воронежской и тамбовской провинциях“...²⁾

Гетьман вислав на лінійські роботи козаків тодішніх „малороссийских“ полков. Слобожанських козаків під страхом „немалого істязання“ вимагала на роботу Білгородська канцелярія³⁾.

Важка праця, суворі порядки породили велике дезертирство з лінійських робіт. Збирались ватагами в 50 і більш чоловік і кинувши роботи тікали додому⁴⁾. Недостача провіанту, хвороби, напади татар, важке сполучення з Україною загаяли роботи. Розпочаті 1731 р. вони тягнулися до 1736 р. Разом з лінійськими роботами на козацтво лягли тягари тодішніх кримських походів Мініха та постійки російського війська. Тому і зрозуміло велике незадоволення козацтва з цих порядків, з господарювання російських генералів. Той же Мініх негативно характеризує ці порядки й їх наслідки „міста залишаються порожніми, а генерали, що командують на Україні, турбуються лише про збільшення новозаложених слобід своїх. Козаки тисячами до Польщі, до запорожців, до турків та татар тікають і проти Росії служать, а Україна, така благословенна земля, пустошиться...“

Прикрита і захищена збудованою лінією місцевість була заселена російськими однодворцями, яких сюди переселили з Курщини, Орловщини та Вороніжчини. З цих переселенців були утворені ландміліційні полки. Ландміліціонери вели сільське господарство і були зобов'язані постійною військовою службою. Ними майже поспіль була заселена лінія, починаючи від р. Дінця до р. Орелі на протязі більш 200 верстов, себто всі дикі, вільні

¹⁾ Н. Закревский. Старосвітський бандуриста М. 1860. ст. 77.

²⁾ История Руссов М., 1844, ст. 236.

³⁾ Д. И. Багалей. Очерки из истории колонизации и быта степной окраины московского государства. т. М. 1887, стор. 302.

⁴⁾ Там же стор. 303.

землі, по яких проклали лінію. Понадорілля ще до будування лінії було вже заселене з правого берега козацтвом гетьманщини, а лівий берег був запорізькою землею.

Така історія побудування української лінії. Важко тепер сказати, в якій саме мірі вона виправдала своє пряме призначення — бути тою греблею, об яку розбивались би хвилі степового кочовництва. У великій мірі ця лінія була витвором кабінетної стратегії санкт - петербурзьких генералів. Звичайно, що 3 - х метровий рів не міг бути серйозною перепорою для кримських ординців. Лише кріпості зі своїми гарнізонами могли бути страшними для ворога. Але лінія виконала ще інше призначення. Її будовано не тільки проти татар, а ще й в інтересах завойовницької колонізації російського дворянства.

Після підковитої ліквідації української автономії та остаточного приборкання Криму, українська лінія зовсім втратила це своє колонізаційно - стратегічне значення. Дикі степи перед лінією стали швидко заселятися, плуг підняв одвічні цілини, закипіло нове економічне та культурне життя, — пансько - кріпацьке господарювання. Лінійські будинки за непотрібністю стали розбиратись, а земляні споруди залишились, як пам'ятки минулого. Історія української лінії цікавила істориків, що присвячували їй і окремі роботи і великі розділи в своїх монографіях, як напр. не раз використана для цієї статті капітальна робота акад. Д. І. Багалія „Очерки из истории колонизации и быта степной окраины московского государства“ (Москва 1887). Але для цих робіт використано лише частину архівних матеріалів і роботи ці написані майже виключно на підставі офіційних архівних даних та матеріалів без перевірки їх на живій дійсності, на археологічній, сказати б, натурі, на тих її залишках, що дійшли до сучасності¹⁾. Безпосереднє ознайомлення з цією грандіозною пам'яткою старої військової інженерії, продуктом „египетської“ праці народних мас, разом з іншими зв'язаними з лінією пам'ятками обіцяло дати цікавий матеріал. Це і стимулювало Український Комітет Охорони Пам'яток Культури влітку 1929 р. відрядити для обстеження лінії, як дуже цікавої фортифікаційної історичної споруди спеціальну експедицію, що протягом місяця дослідила її всю від р. Донця до р. Дніпра. Експедиція мала на меті дослідити та зафіксувати земляні лінійські споруди (вали, редути кріпости), архітектурні пам'ятки, зв'язані з лінією, а також окремі речі, що мають відношення до лінії (зброя, окремі археологічні знахідки). Зібрані матеріали малюють картину сучасного стану лінійських споруджень, до якої зараз ми і звернемося.

На сьогоднішній день лінія в більшій або меншій цілості тягнеться на просторі біля 400 кілометрів по території ізюмської, харківської, полтавської, дніпропетровської округ. Іде вони спочатку понад річкою Берекією, далі переходить через донсько - дніпровський вододіл і правим берегом річок Берестової та Орелі іде аж до Дніпра. На мальовничому березі р. Дінця недалеко с. Петровського (ізіумська округа) видно досить широку, але не дуже глибоку канаву, що через поля, городи, сільські садиби, яри, балки прямує все далі і далі в напрямку на захід. Це і є сама лінія. Це глибокий свого часу (до 3 - х метрів), а нині забитий, знівельований рів з невисоким до 1 метра валом. Вал насипаний з внутрішнього боку лінії. Через інтервали в 100 — 200 метрів, виступають з лінії „редани“ „крючки“ по місцевій селянській назві. Редани являють собою кути, що виступають

¹⁾ Акад. Д. Багалій в своїй праці Очерки истории колонизации и быта... подає опис сучасного стану лише Олексіївської кріпости.

поперед лінії метрів на 10. Дві їх сторони складаються з того ж рову та валу, що і сама лінія. Редани—це найпростіша форма лінійських укріплень. Через 3—5 кілометрів зустрічаються редуті—чотирьохкутні або шестикутні в плані кургано-подібні насипи в 5-7 метрів заввишки. Обведені ці насипи ровом, їх верхня площа має невисокий вал. Розміщені ці насипи на найбільш відповідальних з боку позиції місцях. З внутрішньої сторони лінії помітно місце, де були входи на ці редуті. Селянство називає їх часом „пушками“ (батареями) напр. „шоста пушка“, „холодна пушка“. Через великі інтервали в 15 верстов в середньому стоять грандіозні своїм розмірами земляні кріпості. Кожна з цих кріпостей займає площу 5-7 гектарів землі. Кріпостей на лінії всього 17. От їх перелік з назвами сіл, біля яких вони знаходяться.

1. Петровська біля с. Петровського. 2. Танбовська біля с. Устимівки. 3. Слобідська біля с. Лозовеньки. 4. Михайлівська біля с. Михайлівки. 5. Олексіївська біля с. Олексіївки. 6. Єфремівська біля с. Єфремівки. 7. Парасковейська біля с. Парасковейки. 8. Орловська біля с. Парасковейки. 9. Івангород біля с. Берестовеньки. 10. Білевська біля м. Червонограда. 11. Козловська біля с. Скалонівки. 12. Федорівська біля с. Залінейного. 13. Нехворощанська біля с. Нехворощі. 14. Васильївська біля с. Буртів. 15. Лівенська біля с. Маячки. 16. Китайгородська біля с. Китайгорода. 17. Борисоглібська біля с. Заочепського.

Всі кріпості, крім Китайгородської та Борисоглібської, являють собою в плані правильні 4-х кутники з 4-ма бастіонами по кутах. Китайгородська кріпость являє в плані видовжений чотирьохкутник без бастіонів. Борисоглібська кріпость має зірчастий п'ятикутний план.

Перші 10 кріпостей, кінчаючи Білевською, є цілком закінчені грандіозні земляні будови. Глибина рову біля кріпостей сягає до 2—3 метрів, висота валу від 4—5 до 6—7 метрів. Вали кріпостей і тепер ще досить круті, хоч на пам'яті населення вони помітно сідають. Кріпосні ворота робилися на найбільш захищеному тиловому боці кріпости. За валами знаходиться широке рівне кріпосне дворище з глибокою круглою ямою посередині (мабуть рештки криниць). Більшість кріпостей має на своїх дворищах сліди будівель в виді ряда видовжених ямок під валами кріпости. В деяких кріпостях збереглись обходи—стежки похід верхом вала, призначені для захисників під час оборони кріпости. За фортеційним ровом насипались іноді з одного або з 2-х боків рavelіни—заслони з високих крутих валів. Всі будівлі в цих кріпостях були дерев'яні. Ніяких слідів мурованих будівель в них не зустрічається. В м. Червонограді збереглись залізні ворота Білевської кріпости. Вони свого часу були зняті з кріпости і перенесені до тюрми, нині ж знаходяться у дворі червоноградської райміліції. Ці ворота навішувались до дерев'яних стовпів. Старі люди с. Петровського пам'ятають ще такі стовпи на місці воріт своєї кріпости. Фортеці були озброєні гарматами. В Червонограді збереглось декілька таких гармат з Білевської кріпости. Шість з них стоїть тепер на бульварі, як декоративна споруда (поставити там їх звелів колишній ісправник), 2 гармати з дерев'яними лафетами знаходяться в червоноградському музеї. Всі ці гармати мають карбовані дати від 1737 - 38 р.р.

Петровська, Танбовська, Слободська, Михайлівська, Олексіївська, Парасковейська, Орловська, Івангородська кріпості знаходяться ще в досить доброму стані. Лежать вони переважно на вигонах і є такі грандіозні споруди, що розкопувати їх під рілля ніхто навіть і не думає. Лише внутрішнє дворище деяких фортець (Слободська, Параско-

веївська) засівається. Найбільше пошкоджена Білевська кріпость. Тут для будівельних потреб червоноградського купецтва розкопана частина валу та один бастион. Другий бастион прорізує широка дорога.

Останні п'ять кріпостей, а саме: Козловська, Федорівська, Рязьська, Василівська та Лівенська мають лише невисокі 1 — 1½ метри вали та неглибокі канали. В окремих місцях Козловської та Лівенської фортеці помітно подвійні вали, що йдуть цілком паралельно. В середині кріпостей нема ніяких слідів від споруджень. В Нехворощанській кріпості один бастион вищий за інші. Отже ясно, що ці фортеці не були добудовані. Паралельний подвійний вал свідчить про те, що високий кріпосний вал насипався з двох боків. Бастион Нехворощанської кріпости встигли насипати вище. До цього бастиону мали дорівнювати решту частин кріпости. Лінія часто не з'єднується з цими недобудованими кріпостями.

Лінію до р. Орелі будовано не на дикій безлюдній місцевості. Тут же по Орелі її прокладали по віддавна вже залюдненому, осадженому великими козацькими слободами, як Ряска, Нехвороща, Маячка, Царичанка, Китайгород, краю. По той бік мальовничої Орелі починались безкраї „вольності запорізькі“, надійний притулок для всіх незадоволених московсько-старшинськими порядками на Гетьманщині. Це були прикордонні пункти, де стикались дві відмінні політично та господарськи системи: Запоріжжя та Гетьманщина. Визнання „козацьких прав та привілеїв“ серед тутешнього населення стояло дуже високо. Про це свідчить завзята боротьба за ці права та привілеї проти зазіхань уряду. Нехворощанські козаки під час скасування козацьких полків вимагали від уряду додержуватись статтів Богдана Хмельницького, якими, на думку нехворощан, мусіли визначатися правові й майнові відносини козацтва. Але карна експедиція царського уряду жорстоко покарала нехворощан за такі претензії. Кілька чоловіка закатовано на смерть, все ж населення тяжко покарано. Нехвороща розділила долю Турбаїв ¹⁾.

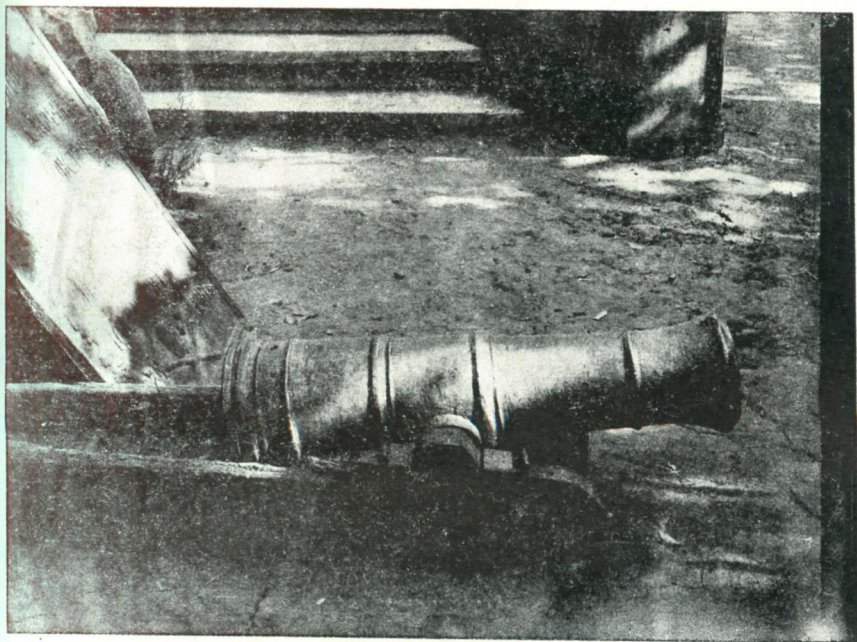
Але під час збудування української лінії козацтво почувало себе тут досить міцно. До того ж оживало заорільське Запоріжжя. Саме тоді 1734 р. повертались на старі місця запорожці, що після розгрому 1709 р. емігрували до Олешок під захист Порти Оттоманської. З кошем вів переговори той самий генерал Вейсбах, якому належить ідея будування української лінії ²⁾.

Отже такого адміністративного натиску і напосідання, як на інших участках української лінії тут могло не бути. До того ж цей участок лінії тепер міг бути стратегічно скерований лише проти Запоріжжя. Можливо, що в результаті цього поорільські кріпости і залишились недобудовані. Остаточо з'ясувати цю справу зможуть лише архівні студії. Залишилась недобудованою в деяких місцях і сама лінія. Біля с. Лебязого лінійський рів та вал розірваний на 2 — 3 кілометри. В інших місцях лінія дуже мілка, вал дуже невисокий. Оперте на архівних матеріалах дослідження кинуло б світло на цей безперечно один з найцікавіших моментів історії побудування української лінії.

Наступна за порядком Китайгородська фортеця вельми відмінна від попередніх. У пляні це видовжений не дуже високий (2 — 3 — 4 метр.) чотириохкутник. Стоїть вона над самим берегом р. Орелі, на широкій долині. Кріпосні вали невисокі, але рівень насипаного кріпосного дворища

¹⁾ Прекрасну історичну пісню про нехворощанські події записав червоноградський художник - етнограф П. Д. Мартинович.

²⁾ Н. Василенкова-Полонська. З історії останніх часів Запоріжжя. Записки історично - філологічного відділу УАН кн. IX К. 1926 стор. 281—284.

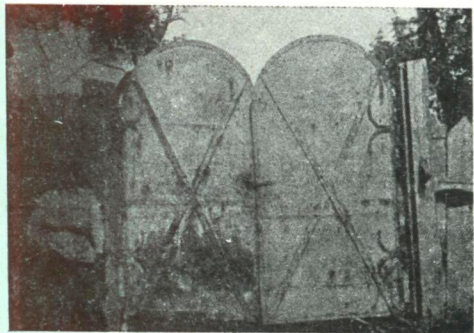

Гармата з
Білевської
кріпости в
Червоно-
градськiм
м у з е ї

Вигляд „лінії“ по-
над річкою Орiлля

Ворота Білевської кріпости в
дворі Червоноградської райміліції

піднято на метрів два над поверхню землі. Кріпость має дуже невеликі, порівнюючі з попередніми, розміри. В ній відсутні бастіони. Біля кріпости часто знаходять уламки старої зброї та інші дрібні речі. На жаль, через якийсь пісковий ґрунт та заселення, лінія на кілька верстов кругом знищена, так що нема змоги прослідкувати, де саме вона включала себе в цю фортецю. За оповіданням старих людей лінія підходила до самої кріпости. Коли в попередніх кріпостях відчувається строгий сухий інженерний ранжир, то тут, видно, будували за традицією. Тут же біля кріпости збудовано одним з козацьким полковників три мурованих церкви, вельми цікавих архітектурного боку. В якій сотні кроків від кріпости, поруч, на одному двинтарі, стоять збудовані 1754 року Варваринська та Успенська церкви. Маленька Варваринська ц. має замість центральної бані величезну вежу — дзвіницю, що за переказами населення грала ролю дозорного пункту. Верх її закритий пізнішим пукастим бляшаним перекриттям, шатрований, мурований, близький до верхів веж - дзвіниць харківського покровського та ахтирського троїцького монастирів. Вікна цієї церкви є дуже старовинні, як рідко де. Шість з них зберегли у верхній своїй половині литі, гутні, наборні шибочки в бляшаних перецьльотах. У церкві цікавий бароковий коностанс, прекрасне лите мосяжне люстро. Сумежна з Варваринською парафіяльна Успенська ц. побудована року 1754, цікава своєю пізньою бароковою архітектурою, устелена важкою чавунною підлогою. Недалеко від Варваринської та Успенської ц. стоїть побудована 1757 року Миколаївська ц. з високими гарно заґратованими вікнами з цікавими наліпниками та карнізами. Є ще дерев'яна зіпсута пізнішими перебудовами троїцька церква.

Китайгородські церкви свідчать про гарних майстрів — будівельників, що працювали в цій глухій провінційній місцевості. Ці дуже пишні для звичайного села, коштовні будови красномовно свідчать про минуле Китайгорода, як одного з понадорельських козацько - військових, а може культурних осередків¹⁾.

Остання на лінії Борисоглібська фортеця, з якої вже видно долину Дніпра, має відмінний від інших, зірчастий, п'ятикутний план. Ця фортеця хоч і вища за недобудовані Козловську, Федорівську, Ряжську, Василівську та Лівенську кріпости, але її вали також не мають більше, як 3 — 4 метри висоти. Це очевидно мала бути найбільша на розміри, найміцніша фортеця. Але вона разом з іншими понадорельськими кріпостями залишилась недобудованою.

Біля кріпостей оселились слободи. Біля деяких кріпостей (Орловська, Слобідська) знаходять цеглу, вугілля і всякі речі. Нам довелося бачити знайдені біля Орловської кріпости сокиру, долото, мідні велико-російські хрестики та образки. Чимало знахідок з Білевської кріпости переходується в червоноградському музеї. Очевидно на початку слободи осаджувано на незручних високих місцях біля кріпостей. Згодом, поволі оселі спускалися вниз в долину річки. Разом з селом перенесено на нове місце й церкви, що стояли поблизу кріпостей. Так біля Покровської кріпости була ц., яку згодом перенесли на низ до села. Років з 30 тому вона згоріла. На місці її первісного побудування недалеко від кріпости стоїть пам'ятник. Дерев'яну церкву Михайлівської фортеці, побудовану

¹⁾ Нагадаємо побіжно, що один з найліпших українських граверів XVIII ст. Григорій Левицький, батько знаменитого, ушанованого на всю тодішню Росію портретиста Дмитра Левицького — був родом і виріс в козацькій понадорельській слободі Маяччі.

В а п л і т е (Вільна академія пролетарської літератури) набули значення серйозного політичного збочення (хвильовизм).

Партія, що своєчасно сигналізувала небезпеку на літературному фронті і прийшла йому на допомогу своїм керівництвом, підкреслила конечну потребу організації єдиного фронту української революційно - радянської літератури і висунула перед усіма літературними угрупованнями завдання — створити Всеукраїнську Федерацію Радянських Письменників.

Коли думки про потребу створення такої федерації висловлювано й раніше, у перших, навіть, роках існування пожовтневої української літератури — чи то окремими діячами революційної літератури, чи цілими спілками (А р е н а, К о м у н к у л ь т, П л у г, Г а р т), то постанова партії надала цим неоформленим думкам цілком ясного і конкретного характеру директиви, що лише здійснивши її, радянський літературний фронт здатний буде одностайно виступати на виконання спільних завдань нашої доби організовано й активно: брати участь разом із мільйоновими масами пролетаріату в будівництві соціалізму, в наступі на класового ворога, не витрачаючи зайвої енергії на не принципові чвари.

Минуло вже два з половиною роки, доки цю директиву партії літературні організації спромоглися виконати. Не можна вважати, що за цей час нічого не робилося для підготування ґрунту до утворення Федерації. Літературні групи і журнали — „Плуг“, „Гарт“, „Молодняк“, а також окремі позагрупові письменники не раз підносили питання про здійснення цієї директиви. Порушувалося це питання і в партійній пресі („Комуніст“, „Червона преса“). Нарешті на другому Всеукраїнському з'їзді ВУСПН'у представники всіх літературних організацій — П л у г, Н о в а г е н е р а ц і я, М о л о д н я к, З а х і д н я У к р а ї н а і представник групи письменників, на той час об'єднаних довкола альманаху „Л і т е р а т у р н и й Я р м а р о к“ — заявили про своє бажання і готовість приступити до Федерації. Ці заяви треба розглядати як перший спільний крок організованих літературних кадрів до конкретного здійснення директиви партії.

Після тих заяв минуло ще понад півроку, і тепер, коли значна кількість письменників, раніш розпорешених, об'єдналася в дві нові організації — Пролітфронт і Група „А“ — які теж організувалися під гаслом створення Федерації — нарешті це гасло, що його дала нам партія, практично здійснилося.

Всеукраїнська Федерація Радянських Письменників уже існує, об'єднуючи в своїх лавах сім письменницьких організацій: П л у г, З а х і д н ю У к р а ї н у, М о л о д н я к, ВУСПН, Н о в у Г е н е р а ц і ю, П р о л і т ф р о н т і Г р у п у „А“, з перспективою об'єднати довкола себе і неналежних до жодних організацій радянських революційних письменників і нові організації, що виникнуть незалежно від мови, якою провадитимуть вони літературну працю.

Саме тепер, коли наступ пролетаріату під проводом компартії на останні позиції класового ворога викликає шалений опір цього ворога, — саме, коли розбиті куркуль і непман, агонізуючи, хапаються виступати проти соціалістичного наступу, мріють використати гасла національної культури для боротьби проти диктатури пролетаріату, намагаються пролазити у щілини на культурному фронті і протягати свою отруйливу ідеологію через нашу ж радянську літературу — якнайактуальнішого значення набуває організаційне оформлення єдиного фронту революційного радянського письменства під проводом компартії, здатного активно й одностайно поборювати замаху ворогів, давати їм рішучу й могутню відсіч.

Отже, новоутворена Федерація базується на таких засадах:

1) Об'єднання, під керівництвом і проводом Комуністичної Партії Вільшовиків всіх літературних організацій, а в найближчій перспективі і революційних радянських письменників, тих, що не належать до жодних організацій.

2) Викривати неминучі за переходової доби негативні явища нашої дійсності, критикувати й поборювати їх у літературній творчості, але не губити революційних перспектив, не залишати поза увагою величезних досягнень і здобутків соціалістичного будівництва й, не впадаючи ані в занепадництво, ані в казенний оптимізм, висвітлювати в своїй творчості величезну роботу незнаної в історії людства соціалістичної перебудови суспільства.

3) Активізація, розгортання українського революційного радянського культурного процесу, поширення ідеї пролетарського інтернаціоналізму й гостра боротьба проти всіх і всяких викривлень ленінської національної політики в художній літературі.

4) Якнайрішучіша боротьба проти спроб класового ворога використувати радянську літературу для послаблення пролетарської диктатури, проти спроб його впливати на цю ж радянську літературу і прищеплювати їй буржуазні чи дрібнобуржуазні ідеологічні тенденції.

5) Найміцніший зв'язок з революційними літературами республік та народів СРСР, на засадах братерського співробітництва й використання спільного досвіду в боротьбі та будівництві. Братерський зв'язок з революційними літературами закордонних країн, зокрема з революційними письменниками Західньої України.

6) Рішуча відсіч усяким спробам надавати ідейну перевагу буржуазній культурі Заходу над пролетарською культурою СРСР. Ніяк не зменшуючи ваги й потреби критично опанувати технічні надбання буржуазної культури (так попередніх віків, як і сучасної), боротися проти ідеологічних впливів капіталістичного суспільства на нашу літературу.

Кожний революційний радянський письменник повинен бути активним будівником соціалізму, дисциплінованим бойцем фронту класової боротьби — це наше гасло і наш наказ по Армії Українського Революційного Радянського Письменства.

Не прагнучи утворити „громадянський мир“ в літературі і стимулюючи самокритику та соцзмагання в своїх лавах, Федерація повинна вживати якнайефективніших заходів до того, щоб та самокритика провадилася в товариських формах, щоб нею керувало бажання справді виправити й усунути хиби й вади, щоб вона не перетворювалася в безпринципну групову боротьбу та чвари.

З організаційного боку Федерація повинна повнотою забезпечити всім організаціям, що входять і входитимуть до її складу, цілковиту їхню внутрішню незалежність і умови для змагання в їхній художній літературній роботі.

Жодної дріб'язкової опіки, жодного втручання до внутрішніх справ кожної організації, скільки діяльність даної організації не порушуватиме ідеологічних засад Федерації та єдиного фронту революційної радянської літератури.

Жодних намагань будь-якої окремої організації підмінити собою паритетний керівний орган Федерації. Неухильне виконання щодо цього (як і у всьому іншому) директиви партії:

„Партія не може віддати монополії будь-якій групі, навіть найбільш пролетарській щодо свого змісту: це значило б згубити пролетарську літературу перш за все“.

Разом із тим, Федерація сприяє розвиткові марксистської критики творів окремих письменників і художньо-ідеологічної продукції цілих організацій.

Хай живе Всеукраїнська Федерація Револьюційних Радянських Письменників.

Хай живе пролетарська література, під сталевим проводом Комуністичної Партії Більшовиків!

Хай живе, зростає й міцніє УСРР!

1. „Молодняк“ — Всеукраїнська спілка комсомольських письменників: *П. Усенко, І. Гончаренко, А. Клочья.*

2. „Пролітфронт“ (Об'єднання студій пролетарського літературного фронту): *І. Момот, М. Куліш, М. Хвильовий.*

3. В У С П П — (Всеукраїнська спілка пролетарських письменників): *І. Микитенко, І. Кириленко, І. Кулик.*

4. П л у г — Спілка селянських письменників: *А. Панів, В. Минко, С. Божко.*

5. В У С К К — Всеукраїнська спілка робітників комуністичної культури *М. Семенко, О. Полторацький, М. Скуба.*

6. Г р у п а „А“: *М. Йогансен, Ю. Смолич, О. Мар'ямов.*

7. Спілка революційних письменників „Західня Україна“: *М. Ірчан, І. Ткачук, А. Шмигельський.*

Харків, 31 грудня 1929 року

Хроніка

ЛІТЕРАТУРА Й ПРЕСА

★ Повідомлення „Пролітфронту“ (Об'єднання студій). Нині, коли героїчний пролетаріят скупив всі свої сили і можливості навколо ще незнаного в історії людства соціалістичного будівництва, ми, пролетарські письменники, вважаємо за свій класовий обов'язок не тільки своєю творчістю, але й громадською роботою активізувати себе в цій будівництві, в боротьбі за світовий Жовтень, за дальший розвій соціалістичної країни та нової української пролетарської культури.

Тому ми, група українських пролетарських письменників, засновуємо нове літературне об'єднання — об'єднання студій пролетарського літературного фронту Пролітфронт, поклавши в основу своєї роботи пролетарську ідеологію й програмові постулати комуністичної партії.

Що далі, що з більшими успіхами й темпами провадиться соціалістичне будівництво, то гострішим стає опір ворожих пролетаріатів сил, виявляючись в наші дні, передусім на ідеологічному фронті, інколи в малопомітних, але витончених і тим паче небезпечних для пролетаріату формах і способах. Отже, боротьба з мистецтвом буржуазним та ворожою нам ідеологією, в явних і прихованих формах, боротьба з націоналістичними проявами всякого гатунку є наше перше бойове завдання. Ми також будемо боротись за підвищення соціальної та художньої якості пролетарського мистецтва, боротись з побутовщиною і примітивізмом нашої художньої літератури, але особливу увагу ми будемо приділяти боротьбі проти реставраторів і творців кустарних та дрібно-буржуазних теорій, зокрема в питаннях стилю нашої доби. Докладно про стиль ми скажемо на сторінках нашого журналу, а зараз ми визначимо лише такі загальні з цієї актуальної проблеми думки.

Стиль — це не тільки сума художніх способів, це й певний світогляд певної класи. Лише монізм форми й змісту дає певний стиль. Пролетарський стиль ми мусимо утворити і утворимо, та прийде він у всякому разі не на початку п'ятирічки, бо ж прихід його обумовлено не лише темпами розвитку, а й перебуваючою всієї нашої економіки, психіки й побуту.

Отже, спробу канонізувати будь-який із стилів попередньої класи, хоч би й той же реалізм з додатком „пролетарський“ чи „монументальний“ ми будемо розглядати, в кращому

разі, як спробу штовхнути наше мистецтво не до стилю, а до стилізації, до рабського наслідування прийомів одного із стилів буржуазії. Навпаки, ми допускаємо і навіть вважаємо за потрібне існування багатьох формальних „ізмів“ (не як стилів, а як прийомів). Цими принципами (боротьбою з буржуазним мистецтвом та всякою іншою ворожою ідеологією, боротьбою за підвищення соціальної та художньої якості пролетарського мистецтва, за правдиве розуміння відтворення стилю нашої доби) визначається й наше ставлення до інших літературних організацій та угруповань. Докладно і про це ми скажемо у №№ того ж нашого журналу, а зараз лише відзначимо це ставлення в загальних рисах:

1) ВУСПП, наприклад, ми розцінюємо так, як можуть розцінювати цю літ-організацію її ж такі політичні однодумці. ВУСПП є справді в основі своїй пролетарська організація, боротьбу з ВУСПП'ом ми вважаємо за шкідливу, але це не значить, що ми, закликаючи вуспівців до співробітництва, не будемо викривати способом товариської критики й самокритики їхні хибні мистецькі погляди та тенденції, наприклад, неправдиве розуміння стилю, тематики, вульгаризація завдань марксистської критики й літературознавства, ототожнювання себе з компартією тощо.

2) „Молодняк“ ми гаряче вітаємо, як молоде пролетарське літературне об'єднання.

3) „Плуг“ ми розцінюємо, як організацію революційних селянських письменників. Деякий нальот просвітництва стоїть йому на дорозі досадною спадщиною минулого і тяжить на його корисній роботі.

4) Лівоміщанську „Нову Генерацию“ ми, за прикладом ВУСПП'у, вважаємо за попутницьку організацію і саме за організацію футуро-хуторянського гатунку. Корисною для пролетаріату в тій мірі, як вона себе вважає, ми її покищо не визнаємо.

5) „Авангард“ ми розцінюємо теж, як попутницьку організацію. Але, на жаль, вона (ця організація) за останній час загрузла в порнографії та міщанських подекуди контр-революційних афоризмах.

За попутницьку літературу ми вважаємо ту, що не хоче й не може назвати себе пролетарською, але певним своїм крилом все ж таки наближається до літератури пролетарської. Це

література не про нестійкі прошарування, а література саме цих нестійких соціальних прошарувань. Діапазон її досить широкий. Ідучи від правих, націоналістично-зафарблених хуторян, вона кінчається в лівоміщанському т. з. футуро-хутористичному закуті. Ставлення наше до неї — активно наближати до її ідеології пролетаріату, допомагати їй переборювати в собі лишки старого світогляду, борючись якнайрішучіше проти всіляких в ній ворожих нам буржуазних і дрібно-буржуазних проявів.

Мусимо підкреслити також, що в наше об'єднання входить кілька бувших ваплітан, членів вільної академії пролетарської літератури, що дехто з них кілька років тому зробив неприпустимі ідеологічні ухили, зокрема в національному питанні. Цим підкресленням ми хочемо передусім нагадати, що вищезгадані ухили їхніми ж носіями були в свій час публічно засуджені, подруге, сказати, що з подібними збоченнями наша організація буде гостро й рішуче боротися.

Ми гадаємо, що пролетарське мистецтво, а зокрема й пролетарська література мусить поповнюватися переважно з маси самого пролетаріату. Саме тому ми, вважаючи за перейдений етап гастрольні виступи по робітничих районах, ставимо собі за завдання систематично й безпосередньо працювати серед робітництва. Гасло „в маси“, як один із засобів розв'язання проблеми письменницьких кадрів, для нас гасло сьогоденного дня. І не тільки для розв'язання проблеми кадрів, але й для якнайбільшого насичення наших творів змістом нашої героїчної реконструктивної епохи.

Надаючи великого значення утворенню єдиного фронту всіх революційних радянських письменників і саме цим виконуючи директиви компартії, ми закликаємо і разом з усіма літ-організаціями УСРР станемо до утворення всеукраїнської федерації радянської літератури.

Аркадій Любченко, Т. Масенко, Горд. Коцюба, Юрій Вухналь, І. Дніпровський, Петро Панч, Остап Вишня, Ол. Кошиленко, І. Багмут, А. Лейтес, І. Сенченко, П. Тичина, В. Мисик, І. Момот, Г. Епик, Г. Костюк, М. Куліш, Дм. Гордієнко, М. Хвильовий, Олесь Донченко, О. Кундзіч, Ю. Яновський.

★ **Техномистецька група „А“.** У добу великої соціалістичної реконструкції коли, за проводом комуністичної партії, всі сили пролетарів Радянського Союзу напружено в соціалістичному наступі,

коли велетенськими темпами здійснюється план великого соціалістичного будівництва, коли темпи культурної революції, темпи постачання кадрів мусять рівнятися на темпи індустріалізації радянських країн,

коли пропаганда нової соціалістичної культури, нового соціалістичного побуту, пропаганда лєнінізму в усіх полях думки зробилися ударним завданням на пролетарському культурному фронті,— жоден борець культурного фронту,— інженер чи романіст, математик чи поет, будівничий чи маляр, лікар чи актор,

електрик чи новеліст — не сміє відставати від темпів соціалістичної реконструкції.

Тож, для спільної культурної роботи, перший загін пролетарських техніків і митців об'єднується в техномистецьку групу А.

У сфері культурної революції клясова боротьба за даного періоду позначалася зростанням куркулячих, попівських, буржуазно-професорських ворожих та шкідливих вихваток. Отже, поряд з ревізією діяльності інженерів, агрономів, професорів, академіків та митців старої формації, потрібна нещадна ревізія їхньої психи - ідеології і остаточне викорінення залишків буржуазного світогляду. Потрібна ревізія мозку й тих, хто вчиться в професорів та академіків, бо своїми книжками й лекціями ці встигли засмітити багато молодих голів немарксовською й протимарксовською наукою, гальмуючи в такий спосіб розвиток соціалістичної культури.

Техномистецька група А об'єднує на літературному полі представників пролетарської науки, техніки й мистецтва, вважаючи, що на часі пропаганда засобами розумовими (логіко-математичними) й разом із тим емоційними (мистецькими). Лише синтез зусиль робітників науки, техніки й мистецтва може запліднити мистецькі твори новими елементами й образами реконструкційної доби. Лише синтез праці митців, техніків та вчених може прокласти шляхи широкій популяризації досягнень будівничого процесу, велетенських перспектив майбутніх п'ятирічок.

Члени техномистецької групи А — інженери, агрономи, педагоги, вчені,— ставлять собі за мету сприяти зростанню нових кадрів соціалістичного будівництва. Поширюючи технічні й наукові ідеї, що їх переможний пролетаріат спрямовує на будівництво соціалізму, через журнали, книжки, лекції, кіно - екран і радіо-репродуктор, вони свідомо використовуватимуть досвід митців щодо впливу на маси. В цьому їм стануть на допомогу митці, члени групи А.

Представники точних знань, що увіходять до групи А, і собі стануть у допомозі письменникам, журналістам, музикам, поетам, акторам, кінопрацівникам і малярам групи А, нашою хуючи їх на актуальні теми, підказуючи технічні ідеї, конструкційно-будівничі образи, ще нереалізовані наукові гіпотези, проблеми й проекти, що прислужилися або можуть прислужитися пролетаріатові в його боротьбі за соціалізм.

Митці, що складають частину групи А, принципово відмовляються від мистецького професіоналізму, від мистецького жречества, від ховання виробничих секретів мистецтва. Навпаки, вони охоче працюватимуть на безпосереднє замовлення науки, вони свідомо не боятимуться виступати, як рядові агітатори й пропагандисти епохи реконструкції, вони вважатимуть за свою повинність розкривати й демократизувати вивчення мистецьких метод. У щільному співробітництві з винахідниками,

проектерами й популяризаторами, митці групи А сподіваються на ділі, а не на словах тільки, служити справі соціалістичної реконструкції й запорукою цієї сподіванки для них є це саме об'єднання. Професіонал - малює, чи професіонал - письменник можуть бути, в кращому випадку, тільки гостями у колах колективізації чи туристами на висотах індустрії. Перебуваючи у вузькій цеховій художній, чи літературній організації, їм тяжко дійсно споріднитися з ідеями соціалістичної реконструкції, полюбити їх, глибоко відчувати їхню естетику.

Але протилежно сучасній професійній мистецьким організаціям, що виникають у цю саму епоху, техномистецька група А провадитиме лабораторну й масову роботу, щоб на ділі досягти поставлених перед нею завдань.

У робочій спільноті техніки з мистецтвом ми вбачаємо реальні умови, конкретний ґрунт, щоб зазвучати рупором великої соціалістичної реконструкції.

Юр. Смолич, П. Діннерштейн, Л. Ковалів, Юр. Платонов, Ол. Мар'ямов, М. Йогансен, П. Іванов, Ол. Слісаренко, Євг. Гуревич (Черрі), В. Брискін, Ол. Мізерницький, П. Дубінін, В. Меллер.

★ У ВУСППІ.— Секретаріат Всеукраїнської Спілки пролетарських письменників ВУСПП ухвалив скликати на кінець лютого ц. р. пленум ради ВУСПП'у для обговорення творчих та організаційних питань пролетарської літератури. Зокрема на пленумі мають обговорити справу консолідації пролетарських письменників та критиків - марксистів, що досі перебували в різних організаціях (ВУСПП, Молодняк), чи поза ними.

— ВУСППівці самобілізувалися для дії роботи в колгоспах, комунах та на заводах. Перша бригада членів ВУСПП'у вже виїхала на село.

— „Гарт“ № 1 Вийшла друком перша книга журналу „Гарт“— орган ВУСПП. У журналі: Ю. Зоря, „Депо“— роман, І. Кириленко, „Наступ“— повість; В. Сокіл, „Надирі“— повість. Поезії: С. Голованівський— „Дзвіниця“; М. Бірюков— „Мажорна зводка“; В. Дмитерко— „Розмова з професором“. Статті: А. Селівановський— „Нові процеси в сучасній російській літературі; М. Новицький— „Трагедія „фактика“ й анекдоти“; Гр. Майфет— „Біла малпа“; М. Аляхнович— „Творчий шлях Павлюка Труса“; Деклярація всеукр. федерації рев. рад. письменників. Бібліографія. Хроніка.

— „Гарт“ № 2 містить новелу І. Микитенка— „Ідіот“; новелу західноукраїнського рев. письменника Козланюка; роман Ю. Зорі— „Депо“ (продовження); повість євр. пролетарського письменника М. Альбертона— „У копальні“; „Наступ“— повість І. Кириленка (закінчення). Поезії Май Дніпровича, А. Шмигельського, й інших. Статті І. Кулика („Лист до І. Микитенка“), В. Коряка, М. Доленга, М. Ірчана та інших.

— Робота ВУСППівців. Ів. Ми-

китенко пише нову п'єсу з життя студентського— „Світять нам зорі“; у ДВУ вийшла його книжка „Голуби мира“ (закордонна подорож); друкується третій наклад книжки „Вуркагани“. Іван Ле пише другу частину „Роману Міжгір'я“, що друкуватиметься в „Гарті“; разом з іншими письменниками - забойцями пише повість з життя донбаського робітництва. В. Кузьміч написав повість про Дніпрельстан. К. Гордієнко пише книжку „Оповідання наймита“. М. Гаско написав віршовану повість „Дрогобич“. Наталія Забіла видає у ДВУ третю збірку поезій. С. Голованівський написав віршований роман з комсомольського життя. А. Шмигельський видає другу збірку поезій— „Вокзали“.

★ В „Новій Генерациі“.— Семенко Мих. розпочав роман з робітничого побуту; видає накладом вид-тва „Книгоспілка“ книгу віршів— „Європа й ми“; переклав п'єсу Безимянського— „Постріл“ для одеської держдрами.

— Полторацький Ол. здав ДВУ книгу репортажів про сучасне Закавказзя— „Герой нашого часу“. На замовлення теа-кіно-друку пише книгу з теорії кіна. Написав велику розвідку „Що таке Остан Вишня“, що друкується в № 2 і 3 журналу „Нової Генерациі“.

— Бузько Дм. закінчив роман „Голяндія“ з побуту с.-г. колективу. Видав роман „Чайка“, й „Про що розповіла ротаційка“.

— Маловічко І. здав ДВУ книгу віршів „Головам на плечах“.

— Скуба М. здав київській філії ДВУ книгу віршів; тепер на завдання „Вістей ВУЦВК-у“ працює в районах сучасної колективізації.

★ Мобілізація в харківській групі „Нова Генерациі“. Харківська група „Нової Генерациі“ зі складу своїх літробітників мобілізувала 10 чоловіка на роботу в с.-г. колективи та на заводи між ними— Мих. Семенка, Ол. Полторацького, І. Маловічка, М. Скубу, Дм. Бузька, В. Вер, Л. Зимного, В. Ковалевського, Л. Недолі і ін.

★ Письменники члени „Плуга“ їдуть на засів кампанію. За постановою пленуму ЦК „Плуга“, що відбувся 14, 15, та 16 січня разом із харківською групою плужан, мобілізовано на допомогу партійно-радянським організаціям та установам таких товаришів: Бедзика, Божка, Вільхового, Загоруйка, Ковальчука Миколу, Минка В., Нечая П. Хуторського, Шиманського, Годованця та Гжицького.

Частина з них виїхала 1-го лютого, а частина 15 лютого. Зараз „Плуг“ веде переговори з редакціями газет „Комуніст“, „Вісті“, „Радянське Село“ та видавництвами ДВУ, „Радянський Селянин“— про матеріальне забезпечення письменників.

★ Журнал „Плуг“ реорганізовано. Журнал „Плуг“ надалі виходитиме книжками на 6 аркушів. У журналі будуть заве-

дені нові розділи, як от: трибуна, творчість та побут письменника, сторінка гумору та літпародій і шаржів, на допомогу початківцям. Крім того поширено розділ нарисів про соціалістичну реконструкцію села. Журнал буде добре технічно оформлений.

★ Над чим працюють плужани. Алешко В. здав до друку в-ва „Плужанин“ збірку оповідань „Земля парус“, „Будяк“. Пише повість для дітей. Божко опрацьовує третю частину роману „Сполохи“. Бедзик у ДВУ випускає п'єсу „Пророк“. Вільховий написав повість „Зелена фабрика“. Жилко Ю. у в-ві „Плужанин“ випускає збірку поезій „Полустанок“. Ковальчук Як. здав до реперткому одеської кіно-фабрики кіносценарій „Сектанти“ і склав умову на другий. Минко В. працює над повістю з робітничого життя. Нечай Н. здав до друку другу частину роману „Мухи“. Панів А. пише історію „Плуга“. Здав до друку другим виданням „Христя“. Пилипенко С. опрацьовує нову збірку новел під назвою „Анекдоти старого редактора“. Різниченко написав нову повість для дітей. Свекла О. здала до ДВУ новий роман з часів громадянської війни. Хутірський П. закінчив другу частину повісті „Трактори“. Штангей написав оповідання „Обов'язок“. Склавав умову з одеською кіно-фабрикою і пише сценарій „Повстання Олени Можейкової“. Яковенко випускає у ДВУ другий роман „Три елементи“.

★ В спілці пролетарських письменників Донбасу „Забой“. Спілка пролетарських письменників і поетів Донбасу „Забой“ розпочала енергійну роботу на літературній ниві. Бойове гасло сьогодишнього дня забойців — це боротьба за кращу художню якість творів та ідеологічну витриманість їх. На початку зимового сезону „Забой“ почав видавати бібліотеку письменників — членів своєї організації. Першою книжкою забойської бібліотеки видано збірку віршів російського популярного в Донбасі поета — шахтаря Безпощадного — „Каменная книга“.

З української секції „Забой“ працюють письменники: Ле Іван над повістю „Розділ другий“; Павлівський П. написав поему „Махновці“; Сугак закінчив роман „Сонячний фокстрот“ і здав до друку поему „Перший ад'юнкт України“ з часів боротьби за визволення Донбасу від білих.

Незабаром „Забой“ має організувати низку літературних виступів в робітничих районах Артемівщини.

★ З'їзд спілки революційних письменників „Західня Україна“. 5, 6 і 7 січня в Харкові відбувся другий з'їзд спілки революційних письменників „Західня Україна“. З'їзд розв'язав низку важливих справ, що стали на порядку денному в зв'язку з розгортанням діяльності цієї письменницької організації та потребою внести до її статуту деякі зміни.

★ Творчість членів спілки ре-

волюційних письменників „Західня Україна“. На Україні мешкає близько 30 членів спілки революційних письменників „Західня Україна“. Серед них є чимало таких, що їхнє ім'я, як письменників, добре знають читачські кола та що відіграють визначну роль у розвитку української революційної літератури.

Серед членів спілки слід відзначити поета і літературознавця Д. Загула. Широко відомий, як письменник, Мирослав Ірчан, що недавно прибув на Україну з Америки. Його п'єси „Підземна Галичина“, „Родина шіткарів“, „Радій“ та ін. з великим успіхом виставляють українські театри та клуби. М. Ірчан випустив 2 томи художньої хроніки з часів громадянської війни на Україні, що є досить популярні серед читачів (перший том — „Трагедія 1-го травня“, другий том — „В бур'янах“). Останнього часу виросла творчість письменника Козоріса. Його твір „На кам'яній стежці“ премійовано на конкурсі ім. 10-х роковин жовтневої революції. Визначне місце серед письменників „Західньої України“ посідає і Ткачук, що визначається своєю революційною тематикою. Останнього часу звернув на себе увагу молодий письменник Гжицький, автор дитячих п'єс та роману „Чорне озеро“. З поетів слід відзначити Гаска, Атаманюка, Шмигельського, Турчинську, з художників — Стухманчука та Касіяна.

При тім не можна не згадати революційних письменників Західньої України, що живуть поза межами УСРР. В своїх творах вони відбивають класову боротьбу і стоять в передніх лавах революційної літератури. Серед них найвідоміший В. Бобинський, що дістав премію ім. 10-х роковин жовтневої революції за поему „Смерть Франка“. Так само досить відомий Козланюк (збірка „Хлопські гаразди“), С. Тудор, поетеса-робітниця Сопілка, пролетарський поет Тарновський (Нью-Йорк), Антін Павлюк (Прага) та інші.

В спілці є чималі кадри молодняка.

★ Організація комсомольських письменників „Молодняк“.

— В кінці січня цього року відбувся перший Всеукраїнський З'їзд „Молодняка“. Основні питання з'їзду були такі: 1. Організаційні та творчі шляхи „Молодняка“ 2. Стильові шукання комсомольської літератури. 3. Розгляд творчості „Молодняка“. 4. Сучасна радянська література.

В стильових шуканнях з'їзд пройшов під гаслом пролетарського реалізму. Це гасло викликало жваву дискусію. Особливо заперечували проголошення цього стилю, як домінуючого стилю нашої доби, такі літературні організації як „Пролітфронт“, „Нова Генерація“.

На першому з'їзді „Молодняк“ зробив підсумки своєї трьохрічної роботи, що свідчать про „Молодняк“, як про монолітну організацію літературного комсомолу.

— „Молодняк“ оголосив себе мобілізованим у похід на заводи, фабрики, в колгоспи, комуни тощо, під гаслом: „Правдиво, в стилі пролетарського реалізму, відтворити добу великих соціалістичних робіт“. У похід „Молодняк“ вирушив з 15-го лютого цього року.

Над чим працюють „Молодняківці“
Ів. Гончаренко — склав умову з ДВУ на видруккування збірника пісень, присвячених колгоспному рухові. Здав до друку збірку поезій „Друзі“.

Яр. Гримайло здав до друку збірку „Поезії“.

Ши ян незабаром випустить накладом ДВУ повість „Баланда“.

Єв. Фомин друкує в ДВУ збірку поезій „Ескізи“.

Ан. Ключчя готує до друку збірки: 1. оповідань, 2. критичних статтів.

М. Шеремет здає до друку другу збірку поезій „Бадьорість“.

Ст. Крижанівський, Ів. Бойко готують до друку збірки поезій.

Стенографічний звіт з'їзду „Молодняка“ найближчими часами видасть юнсектор ДВУ (У звіт увійдуть доповіді та найхарактерніші промови в дебатах).

В журналі „Молодняк“ № 2, що вийшов у першій половині лютого, видрукована стенограма доповіді Усенка „Організаційні та творчі шляхи „Молодняка“.

★ „Комсомол та молодь в українській сучасній літературі“. На таку тему харківський райком металістів разом з „Комсомольцем України“ організовують масовий диспут - перегляд української сучасної літератури, як вона відбиває життя та боротьбу молоді й комсомолу; диспут має стати за генеральний огляд нашого літературного надбання.

Диспут має відбутися у лютому, березні цього року.

Наслідки диспуту будуть видруковані окремою книжкою.

★ Мінімальні ставки авторського гонорару за літературні твори. Колегія Наркомосвіти затвердила мінімальні ставки авторського гонорару за літературні твори. Ці ставки опрацьовані з участю профспілок, видавництв і місцевому письменників.

За оригінальні прозаїчні й художні твори мінімальна ставка — 100 карб. за друкований аркуш, за оригінальні критичні, публіцистичні й бібліографічні твори в справах театру, кіна тощо — 90 карб за друкований аркуш, переклади, що не потребують редагування — 40—50 карб. за аркуш, переклади, що потребують редагування — 30 карб., оригінальні й перекладні вірші, що друкуються в періодичній пресі, оплачуються мінімально — 60 коп. за рядок, вірші, розміщені в інших виданнях — 30 коп. за рядок.

Підручники для шкіл соцвиху 80 — 90 карб. за друкований аркуш, підручники для проф-

шкіл і ВИШів — 100 карб., читанки — 60 карб.

Норми тиражу, що за них автор одержує гонорар, встановлено для художньої прози — 5.000 прим., для масової художньої літератури — 20 тис. примірників, інших прозаїчних творів — 3.000, для творів критичних і бібліографічних 3.000, для дитячої літератури — 3.000, для підручників шкіл першого концентру — соцвиху — 100.000 шкіл, другого концентру 30.000, для профшкіл і ВИШ'ів — 7.000, для методичних посібників із соціально - економічних питань — 10.000 і інших питань — 5.000; для оригінальних популярно - наукових творів — 10.000, популярної літератури для масового читача — 20.000, для підручників шкіл лікнепу, що навчають дорослих — 250.000, шкіл лікнепу, що навчають дітей — 75.000.

Усякий випуск творів з тиражем, вищим від зазначених норм, вважається за повторне видання й оплачується авторові в розмірі 60% мінімальних або договірних ставок.

★ Нові видання ДВУ. Повне зібрання творів Т. Шевченка. Том III. Листування. Текст. Коментарій, 1929. Ів. Тобілевич. (Карпенко - Карий). Твори, том V. Зміст: Мартин Боруля. Суєта. Житєське море. Прим. і додатки. 1930. — Тарас Шевченко. Малий кобзар (вибрані поезії). — В. Бобинський. Поезії. (1920 - 1928). Вступна стаття „Суспільні умови творчості В. Бобинського“ — М. Качанюка. — Гр. Квітка - Основ'яненко. Маруся, вид 2-ге (в серії „Масова художня бібліотека“). — Л. Чернов - Малошійченко. Сонце під веслами. Зміст: Пройдені гони. Сонячні плями. Петро Панч. Голубі ешелони. Повісті. Двадцять тисяч. — С. Пилипенко. Тисячі в одиницях. Збірка оповідань. Друге, доповнене видання. — Ів. Микитенко. Вуркагани. Оповідання й повісті. Видання третє.

Ів. Ле. Юхим Кудря — видання третє. Зміст: Юхим Кудря. Змичка. Новоявлена. Агрономша. Розбійник. „Безпорядники“. В одну ніч.

Л. Дмитрова. Підручна книга з історії всесвітнього театру. Випуск 1-й. За редакцією і з вступними увагами проф. Ол. Білецького. Л. Красовський. Драматургія.

Лев Скрипник. Будинок примусових робіт. О. Бадан. Груні степах. Альманах сучасних письменників Закарпатської України. Зладив і передмову написав Ол. Бадан. Ів. Лакіза. Мих. Коцюбинський. Популярний критично - біографічний нарис.

С. Степняк - Кравчинський. Андрій Кожухов. Переклад П. Довгопола. Дж. Ерскін. Хатне життя Гелени Троянської. Переклад Мих. Івченка. — Казимир Пшерва - Тетмайєр. Легенда Татр. Повість, переклад Вол. Гжицького. — Дж. Лондон. Віра в людину. Переклад Дмитра Лисиченка. Редакція Осв. Бургарда.

Останні видання „Книгоспілки“. Гоголь — Том II - й, гравюри тов. Касьяна; Лісовий — Микола Ярош, видання

друге, доповнене; С м о л и ч Ю.— Господарство д-ра Гальванеско, з ілюстрац. худ. Сва-роги; Г о р д і е н к о К.— Славгород. В р а ж-ливий — Батько. Ілюстрації Н. Соболя; В и г д о р о в и ч П.— Сталеве серце, повість. К у з м и ч — Польот над Кавказом. Нотатки й враження одного з учасників комсомольського перельоту на аероплянах Харків - Баку; Д о с в і т н і й О.— Постаті. Збірка опові-дань; М а р ' я м о в — Шляхи під сонцем (20.000 кілометрів), художній репортаж — подорож; Б у н і н — Добродій із Сан-Фран-циско; К у п р і н — Білий Пудель; Ш к у р у-п і й — Страшна мить; М у л ь т а т у л і — Під чужим ярмом; К у п р і н — Дивний лі-кар; Щ е р б і н а — Як Василько арештанта визволив; З а б і л а — За волю; Ш к у р у п і й — Збірка оповідань; С е м е н к о М и х. — Евро-па й ми. Вірші й памфлети; П і д м о г и л ь-ний — Зібрання творів, том 1-й; К о ц ю-б и н с ь к и й М. — Твори, том 2-й; Я н о в-с ь к и й Ю. — Майстер корабля, друге видання; С в і ф т Д. — Подорож Гулівера; В. П о л і-щ у к — Роден і Роза. Поема; О. В и ш н я — Діли небесні. Перевидання; й о г о ж — Моя автобіографія, перевидання; й о г о ж — Усмі-шки закордонні. М о п а с а н — Твори, том IX-й; Н е ч у й — Левицький — Вибрані твори; Л е с я У к р а ї н к а — Твори, том X-й; Т е с л е н к о — Вибрані твори; К о л о м і-є н ь — Молодий садовник — поезії; В о р о-н і н — Сполучені світи; Д у б а с — В с и л ь-в а с а х Бразилії; Я н о в с ь к и й Ю. — Кров землі. Крім того видано: 20 книжок масової бібліотеки вибраних творів різних авторів; Ілюстровані казки „В літку“, „Курочка та гуси“, „Садівнички“, „Жабенятко“, „Свійські тварини“, „Рибалки“, „Візники“ та „Трактор“. І Л е о н т о в и ч — Музичні твори, том 2-6.

★ У видавництві „Український робітник“. В галузі масової дешевої художньої літератури, видавництво 1928 - 29 р. видавало: „Дешеву бібліотеку красного письменства“, довівши її до трьохсотого номера 2-3 копійчаної серії, „Дешеву літературну бібліотеку“ і розпочало видавати нові серії: „Романи і повісті“, „Дешева дитяча бібліотека“ За пляном 1929 - 30 р. „ДБКП“ й 2-3 х копійчаних книжок — буде 200 аркушів. Вона буде здешевлена з п'яти до чотирьох коп. за два аркуші Крім того, видаватиметься біль-ше грубших книжок типу „Дешевая библио-тека“ ГИЗ'а.

„Дешевої літературної бібліотеки“ вида-вництво видасть 100 арк. Пересічний тираж 15.000, а тому й вона набагато здешевшає.

„Романи й повісті“ реорганізується на 2-х тижневих видання, тобто буде виходити 2 книжки на місяць. Роздрібна ціна окремої книжки — 40 коп., за передплатою — 30 коп., себто 60 к. а місяць.

„Дешевої дитячої бібліотеки“ в - во видасть 100 арк., з них 50 арк. у періодичному виданні типу „Романи й повісті“ — під назвою: „Ро-мани й повісті для дітей“. Роздрібна ціна 20 коп

за книжку, за передплатою — 2 крб. на рік (12 книжок).

Крім художньої літератури в - во й далі видаватиме „Масову літературно - критичну бібліотеку“ з пересічним тиражем 15.000.

★ Література про жінку Сходу. В ГИЗ'і РСФСР закінчено видання серії книг „Тружениця Востока“. Серія має 29 брошур; кожна з них присвячена жінці окремої східної національності. Видання розпочато 1927 року.

Окремі брошури присвячено узбецьці, турк-менці, козачці, туркені, афганці, персіянки і т. д. Кожна брошура містить у собі ко-ротенький опис відповідної країни радянської республіки, або національної області, начерк про людність, становище жінки, побутові умови, законодавство і т. д. Ця серія ста-новить велику цінність, бо це вперше масо-во в літературі таке повне висвітлення становища жінки на сході. Кожну брошуру оздоблено ілюстраціями.

Серія вийшла за редакцією Гурко - Кря-жина і під наглядом Діманштейна. Автори брошур — члени наукової асоціації сходознав-ства РСФРР

★ Літературний журнал „Проліт-фронт“ Об'єднання пролетарських письмен-ників „Пролітфронт“ з початку березня почи-нає випускати свій щомісячний журнал під цією ж назвою, що буде виходити за редакцією т.т. М. Куліша, Арк. Любченка, І. Момота, П. Панча, І. Сенченка, П. Тичини та Ю. Янов-ського.

★ Новий журнал „Літератур-ний архів“. Інститут Тараса Шевченка починає видавати новий науковий журнал під назвою „Літературний архів“.

Журнал має об'єднати істориків та дослід-ників літератури на терені УСРР, а також шевченкознавців і поза УСРР та дати змогу публікації для ширшого загалу читачів як спеціальних наукових дослідів з історії укр. літератури і споріднених дисциплін, так і сирових матеріалів. Велику увагу має присвя-тити „Літературний архів“ критичним оглядам та рецензіям на сучасні роботи літературознав-ці а також хроніці літературознавчого життя.

„Літературний Архів“, як орган інституту Тараса Шевченка, зосереджується переважно на літературі новій, від Котляревського по-чинаючи. Визначне місце повинні посісти роз-відки й матеріали з історії української радян-ської літератури.

Утворення журналу саме такого типу дикту-ється крім потреби об'єднати істориків літера-тури, невинним і перманентним зростанням літературно - історичного фонду Інституту. Се-ред матеріалів, що їх набув інститут (напр., велика збірка рукописів Шевченка, що пере-ховувались у спадкоємців душеприкажника Шевченкового — М. Лазаревського; багатий і численний архів Панаса Мирного та Івана Білика і інш.) є низка надзвичайної наукової ваги документів, ще ніде не публікованих. Силу матеріалу, що потребує наукового об-

облення, має на сьогодні і кабінет сучасної радянської літератури. Значні літературні фонди зібрані і в київській філії інституту.

Справу з виданням уже остаточно оформлено НКО. Інститут Тараса Шевченка запрошує до співробітництва всіх, хто працює в галузі історії укр. літератури та по-марксістському розуміють завдання своєї науки. Всі тов., що мали б якийсь відповідний матеріал до друку, можуть зголошуватися до Інституту на адресу: Харків, вул. К. Лібкнехта 33, Інститут Тараса Шевченка. Журнал видаватиме ДВУ. Внесок матеріал оплачується. Перше число „Літературного Архіву“ передбачається видати в березні 1930 року.

★ Ювілей „Українських Щоденних Вістей“. 31-го січня 1930 року виходить — „Українські Щоденні Вісті“, що виходять в Нью-Йорку, відзначили десяти роковини свого існування.

„Українські Щоденні Вісті“ почали виходити після розгрому часопису „Робітник“, що був офіційним органом української федерації соціалістичної партії, а від 11-го вересня 1919 року — комуністичної партії Америки. Останнє число „Робітника“ вийшло 3-го січня 1920 року. Перше число „Українських Щоденних Вістей“ з'явилося 31-го січня того ж року.

До квітня 1917 року „Робітник“ виходив як тижневик. В наслідок зросту української федерації соціалістичної партії, у квітні 1917 року „Робітник“ став виходити, як щоденник. Весь час „Українські Щоденні Вісті“ дотримувалися в основі такої платформи:

а) навороті ідеологічно і організаційно українських трудящих в Сполучених Штатах

на шлях боротьби разом з американським революційним рухом проти капіталізму, визнаючи без застережень провід комуністичної партії — секції Комінтерну;

б) провадити безупинно боротьбу проти української контр-революції в Америці, що весь час була і є експозитурою активних контр-революційних таборів в Європі і, з другого боку, підтримувала і підтримує реакцію в робітничому рухові в цій країні.

★ Словацький письменник В. Клементіс на Україні. В кінці м.р. приїздив на Україну видатний словацький письменник, марксістський критик Володимир Клементіс — редактор літературно-художнього журналу „DAV“ (Маса) в м. Братиславі, що об'єднує словацькі комуністичні літературно-художні сили.

В. Клементіс пробув в СРСР місяць і побував у Ленінграді, Москві, Харкові і Києві. У Києві Вол. Клементіс ознайомився з лаврським заповідником, з роботою кіно-фабрики і управи ВУФКУ. Тут він дуже зацікавився роботами Ол. Довженка, переглянувши „Арсенал“ та окремі кадри з нового фільму „Земля“. Клементіс познайомився з багатьма київськими і харківськими письменниками. В Києві на засіданні Марксо-Ленінської катедри і в Харкові в Інст. Марксизма він зачитав доповідь про словацьку літературу.

★ Словацька література в українських перекладах. Редактор словацького журналу DAV т. Клементіс склав з ДВУ умову на видання збірки словацьких новел українською мовою. Є проект видати також збірку поезій словацьких поетів.

МУЗИКА, ТЕАТР І КІНО

★ Соцзмагання театрів. Харківський театр юного глядача викликав на змагання київський театр. Незабаром обидва театри мають підписати умову соцзмагання.

★ „Купала“ в столичній опері. Новою прем'єрою державної академічної опери цього сезону в Харкові була опера А. Вахнянина „Купала“.

А. Вахнянин народився в Західній Україні в м. Синяві; вчився в львівському університеті і по закінченні довгий час вчителював у львівській гімназії. Оперу „Купала“ написав ще 1892 року, але вперше світло рампи „Купала“ побачила лише минулого року на Радянській Україні.

Сюжет опери (теж. А. Вахнянина) написано на стару для українського театру тему про боротьбу українців з татарами. Події по сюжету опери розгортаються в XVI віці.

Музику до опери А. Вахнянин написав в стилі старої італійської великої оперної форми і тому головні персонажі мають багато мелодійних арій, частинно побудованих на народних мелодіях. В опері багато масових хорових сцен, у всіх чотирьох діях; подано також схід-

ні хори, народний танок і великий східний балет.

Опера йде в плані театралізованої героїки, побудованої на музичному ритмі. Постава опери „Купала“ належить режисерові С. Каргальському; художнє оформлення та костюми — худож. А. Петрицького, диригують А. Маргулян і Вериківський. Балет Кретова.

Опера має великий успіх.

★ Вокальний квартет ім. Лисенка. Після подорожі по Кавказу до Харкова повернувся державний квартет імені Лисенка. На Кавказі квартет пробув майже 3 місяці. Цю подорож влаштував Укрфільм в порядку обміну культурними силами з братніми республіками Грузії, Вірменщини та Азербайджану. За основне завдання квартет мав ознайомити трудящих цих республік з українською піснею та досягненнями вокального мистецтва на Україні.

Квартет побував у Ростові, Владикавказі, Тифлісі, Баку та інших містах. Він давав концерти як у великих театрах, так і на підприємствах. Скрізь квартет зустрічали дуже тепло. Преса всіх національностей Закавказзя від-

значала величезні досягнення квартету та вокального мистецтва на Україні. Загалом під час подорожі квартет обслужив 65.000 робітників. Але на самих концертах подорож квартета не обмежилась: він робив етнографічні записи пісень закавказьких народів і взяв чимало музичних матеріалів від грузинських композиторів — Паліяшвілі, Арачішвілі та Папіяшвілі, а також від тюркського музтехнікуму.

Квартет за його корисну масову роботу недавно Наркомосвіта удержавила. В складі квартету такі артисти: А. Шепітковський, І. Третьак, М. Безсалов, В. Дехтярьов та мистецький консультант В. Мідний.

★ Століття з дня народження Рубінштейна. В кінці 1929 року минуло 100 років з дня народження Олександра Григоровича Рубінштейна.

Рубінштейн був не тільки талановитим піаністом, але і блискучим автором багатьох інструментальних і вокальних творів, автором опер, симфонічних тем і ансамблів і в той же час діячем-революціонером для своєї казенної сірої доби.

Геніальний піаніст, композитор і громадський діяч помер 1894 року.

По собі Рубінштейн лишив багату спадщину. Він написав понад 112 опусів і 13 опер. Найбільшою популярністю тішаться: опера „Демон“, романси, симфонія „Океан“, кілька творів камерної музики для фортепіано і багато творів для фортепіано-соло; опери „Маккаві“, і „Нерон“; ораторії — „Втрачений рай“, „Мо-

йсей“ та інш. Багато залишив і статей та книг. Статті: „Російське мистецтво“ (1861), „Автобіографія“ (1889) і багато інш. З книг найцінніша популярна ще й досі „Музика та її представники“ (1891), потім „Історія фортепіанної музики“.

★ Арсенал. Довженка в Америці. В кінці м. р. в Нью-Йорку демонстровано фільм ВУФКУ „Арсенал“. Характеризуючи працю Довженка, газета „Daily Worker“ пише, що створивши цей фільм, Довженко „займає своє місце серед найбільших у світі кіно-режисерів“.

★ Конкурс на кращі сценарії. Всеукраїнське Фото-Кіно Управління оголосило з 25-го листопада 1929 р. до 25-го березня 1930 року конкурс на кращі сценарії на такі теми: 1. „Антирелігійна“, 2. „Молодь у революції“, 3. „Соціалістичне змагання“, 4. „Колгоспи“, 5. „Нова людина“, 6. „Переродження“, 7. „Школа“, 8. „Вільна тема“. Учасники пишуть сценарії на вільну тему, але обов'язково для комедійного фільму.

Найкращий сценарій дістає першу премію в розмірі — 3.000 карб., два сценарії distanty другу премію по 2.500 карб. кожна, три сценарії третю по 1.500 карб. кожна.

Крім того, використання премійованих сценаріїв буде оплачене за тарифними ставками ВУФКУ.

За сценарії, не премійовані, але придатні до фільмування ВУФКУ оплачуватиме гонорар за тарифними ставками.

НАУКОВА ХРОНІКА

★ Посмертна стаття академіка Заболотного. В московській газеті „Известія ЦИК“ від 19 грудня м. р. вміщена посмертна стаття академіка Д. К. Заболотного під назвою „Покоренные микробы“. Статтю редакція одержала від Д. К. Заболотного незадовго до його смерті.

★ Ukraine. A short scetch of economical and social constructive work of the Ukrainian Socialist Soviet Republic. Харків 1929. Всеукраїнське т-во культ-зв'язку з закордоном, in — 4°, стор. 100. (Короткий нарис економічного, культурного й соціалістичного будівництва УСРР). Це перше видання чужою мовою про УСРР.

Книжка призначена для англійців та американив, що приїжджають на Україну.

Щодо змісту, то найкраще написані розділи про культурне та економічне будівництво УСРР.

В книжці подано чимало прекрасних малюнків і мап.

Тепер т-во культ-зв'язку з закордоном провадить інтенсивну роботу над новим виданням цієї книжки, але значно поповненої. Нова книжка вийде англійською, французькою й німецькою мовами.

★ Засідання правління української східно-торгівельної

палати. 4-го листопада м. р. в приміщенні сходознавчого з'їзду відбулося поширене засідання правління української східно-торгівельної палати, на якому депутат турецького парламенту (меджілісу) п. Решид-Саафет-бей прочитав доповідь — „Економіка сучасної Туреччини“. В цьому ж засіданні взяв участь і професор тегеранського університету п. Фуругі. Обидва прибули спеціально на II-й всеукраїнський сходознавчий з'їзд.

★ „Турция в борьбе за независимость“ — під такою назвою вийшла книга випуском II-м в серії книг про Схід у виданні наукової асоціації сходознавства РСФРР.

Автори згаданої книги — М. Павлович, В. Гурко-Кряжин та Ф. Раскольников.

★ Відгуки турецької преси на одвідини Туреччини українською делегацією. Наприкінці 1928 року до Туреччини з України була виряжена наукова делегація у складі проф. Гладостерна Ол. М. (заст. голови всеукраїнської асоціації сходознавства), проф. Сухова Ол. Ол., проф. Зуммера В. М. і поета Павла Тичини.

Делегація пробула в Туреччині біля 3 місяців (грудень 1928 р. — січень 1929 р.); побувала в Стамбулі, Ангорі, Смірні, Едірне,

Ескі - Шейр, Конії, Бруссі й багатьох інших містах.

Турецька преса на приїзд української делегації озвалася цілою низкою статтів, заміток, нотаток. Стамбульська газета: „La Milliett“ № 587 вмістила інтерв'ю — „La Republique“ № 1224 видрукувала статтю „La mission ukrainienne“, газета „Cumhuriyet“ в № 1654 — „Rus Sefaretinde bir ziyafet“ і в № 1671 — „Ukrayna hey'eti“.

В № 625 „Milliett“ вміщено статтю — „La mission scientifique ukrainienne“, в № 999 видрукувано вірша П. Тичини — „Зразу ж за селом“ в перекладі Аділа Фікрета, в № 1038 тої ж газети подано статтю — „Misafirlerle Ziyafet“ і фото - групу делегації з турецькими письменниками, що були присутні на вечері творчості Павла Тичини, улаштованій в „Спілці робітників мистецтва“.

Ангорська газета „Hakimiyeti“ в № 2658 вмістила статтю відомого турецького поета Фарук Нафиза про українську делегацію — „Bir tettik heyeti“ і в № 2669 статтю — „Ukrainali misafirler“.

В Смірні перебування української делегації в Туреччині відзначила газета „Jemi Asir“ в № 9723 — „Ukraina heyeti“.

★ Культурні зв'язки з Чехо-Словаччиною. У травні 1930 року на Україну, до Харкова й Києва має приїхати велика група чеських та словацьких письменників. Мета приїзду — налагодити тісні зв'язки з українськими літераторами.

★ Архів Січі Запорізької. В одеському краєвому історичному архіві зберігається архів Січі запорізької за 1734-75 р.р. Матеріали цього архіву мають величезне наукове й історичне значення й повно висвітлюють життя січовиків. Центральна архівна управа України ввадила нині видрукувати весь цей архів. Передбачається видати 10 томів. Перший том вийде в середині ц. р.

★ Виставка мистецтва Західної України. Іде підготовча робота до виставки весною 1930 року мистецтва Західної України в Харкові й Києві. Директор національного музею у Львові, Свенцицький повідомив всеукр. товариство зв'язку з закордоном, що велика частина експонатів для виставки мистецтва Зах. України вже зібрана.

★ 30-річчя всеукраїнського історичного музею ім. Шевченка. В грудні місяці минуло 30 років існування всеукраїнського історичного музею ім. Шевченка. Останніми роками музей значно розгорнув свою роботу. Музей має шість відділів. Тепер у музеї відкрито виставку українського мистецтва. 1928 — 29 року музей відвідало 45.000 чол.

★ Нові заочні ВИШ'ї на Україні. Уряд визнав за потрібне організувати в Харкові спеціальний інститут заочного навчання технічних знань.

Так само принципово ухвалено відкрити на Україні заочний с.-г. інститут.

★ До організації культурних

взаємин із закордоном. Останніми часами спостерігається посилений інтерес серед наукових та культурних установ, організацій і громадянства чужих країн до процесів соціального, економічного, наукового та культурного життя, які відбуваються в СРСР, зокрема на Україні.

Так само розвиток наукового й культурного життя радянських республік вимагає більшого усталення та поширення зв'язків наших наукових і культурних діячів, установ та організацій із чужоземними, для взаємного обміну досвідом, досягненнями та культурними цінностями.

Досі суспільність чужих країн, через брак правдивої інформації, часто мусить користуватися неправдивими тенденційно - перекрученими відомостями про життя радянських республік, зокрема України; це, безперечно, не сприяє зміцненню культурних зв'язків, а, навпаки, утруднює й віддаляє їх.

Потяг до культурного зближення між передовими колами суспільства країн, який намітився й має тенденцію зростати, а також задоволення того величезного інтересу до будівництва соціального, наукового й культурного на Україні та в СРСР взагалі, що його виявляє прогресивна громадськість закордону, — можна найкраще задовольнити лише тоді, коли наукові та культурні організації, установи й діячі УСРР візьмуть на себе обов'язок та ініціативу здійснювати цілком об'єктивно систематичну й вичерпну інформацію лояльної до нас громадськості чужих країн про умови, досягнення й перспективи соціального та науково - культурного будівництва УСРР і СРСР та візьмуть якнайактивнішу участь у зміцненні й поширенні культурних зв'язків.

Щоб якнайкраще здійснити ці завдання, організувалися й працюють Всесоюзне т - во культурного зв'язку з закордоном у Москві та Всеукраїнське т - во культурного зв'язку з закордоном у Харкові, що об'єднують науково - дослідчі, технічні, педагогічні, мистецькі й культурні організації, установи та передових діячів у цих галузях для налагодження зв'язків і інформації закордону.

Передові, лояльні до СРСР діячі науки, техніки, мистецтва, освіти та культури чужоземних країн, що прагнуть зміцнити культурні зв'язки з народами й країнами СРСР, утворили в ряді країн товариства культурного зближення з СРСР. Ці т - ва розгорнули досить велику роботу, спрямовану до полегшення культурних взаємин із СРСР та забезпечення об'єктивної інформації про наше життя у відповідних країнах.

Навкруги цих товариств гуртуються видатні наукові й культурні діячі закордону, що виявили свою активність у справі зближення з СРСР. Уряди країн: Франція, Чехо - Словаччина, Німеччина і ін. т - ва мають свої друковані органи. Але знов же успішність роботи цих товариств залежить від того, оскільки велику підтримку й відгук вони знайдуть від нашої науково - культурної громадськості.

Україна, відігравши помітну роль у соціально-економічному та науково-культурному житті Союзу, є об'єкт великого інтересу для чужоземної громадськості й може дати чимало для зміцнення культурних зв'язків із закордоном. Тимчасом, до недавня можна було спостерігати надзвичайно малу ознайомленість закордонних кіл із науковим та культурним життям України. Останніми часами, завдяки діяльності Всеукраїнського т-ва культурного зв'язку з закордоном, ця справа чимало пошулася вперед.

Маючи на меті сприяти налагодженню та розвитку культурних зв'язків між установами, громадськими організаціями й окремими науковими та культурними робітниками УСРР і закордоном — Всеукраїнське Т-во проводить свою роботу в таких напрямках:

а) вступає в зносини з науковими й культурними т-вами, установами, організаціями, пресою й окремими науковими та культурними робітниками за кордоном і сприяє взаємній інформації та обмінові трудами й матеріалами;

б) зноситься з закордонними т-вами, що мають за свою мету зближення з РСРР, або окремими радянськими республіками й сприяє організації закордоном товариств зближення з УСРР;

в) сприяє обопільному вивченню культури, техніки, побуту й мови народів УСРР та інших країн через організацію виставок, курсів, гуртків, шкіл, бібліотек, влаштування лекцій, містечких виступів, вечорів і відповідних екскурсій;

г) організує у найважливіших культурних центрах УСРР бюро довідок для чужинців, що приїждять знайомитися з культурним життям УСРР;

д) сприяє подорожжю робітників науки, мистецтва й техніки УСРР на закордонні, міжнародні й національні з'їзди й приїздові закордонних діячів культури на з'їзди УСРР;

е) сприяє обмінові культурними силами (професорами, викладачами, студентами й інше) між науковими освітніми й культурними установами та організаціями УСРР і закордоном;

ж) організує конкурси й видає нагороди за праці про міжнародне зближення й взаємини української та інших культур;

з) видає періодичні видання в справах культури, науки й побуту УСРР та закордоном;

и) сприяє виданню в УСРР і закордоном poradників і провідників по УСРР і монографій з окремих галузей наукового та культурного

життя УСРР, так само періодичних видань для чужоземців в УСРР;

и) організує постачання інформаційного та ілюстраційного матеріалу пресі й зацікавленим організаціям за кордоном і в УСРР;

л) обслуговує зацікавлені установи, організації й окремих робітників культури, постачаючи їм потрібні відомості з закордонної преси.

За час свого існування Всеукраїнське т-во зробило помітну роботу, що зміцнила культурні зв'язки з закордоном і сприяла більшому обізнанню чужинців з УСРР.

Головна робота на Україні досі зосереджувалася в Харкові, почасти в Одесі, де вже існує філія ВУТКЗ. В інших місцях, зокрема в Києві, роботу провадили неорганізовано лише оскільки, оскільки окремі установи та робітники мали якісь стосунки з закордоном; тому, звичайно, й ефект від цієї роботи був невеликий. Київ, як важливий центр наукового та культурного життя України, може й мусить дати багато для зміцнення культурних взаємин і інформації закордоном про УСРР. Наукові та культурні кола й громадськість Києва мусять стати якнайактивнішими учасниками в роботі Всеукраїнського Т-ва культурного зв'язку з закордоном через організацію в Києві філії ВУТКЗ.

Катедра Марксизму - Ленінізму при ВУАН перша пішла назустріч актуальній потребі та закликіві управи ВУТКЗ й узяла на себе ініціативу скликати збори наукових та культурних установ і організацій м. Києва для організації філії т-ва. Нещодавно збори ці відбулися і філію організовано.

Основна робота т-ва відбувається в секціях, що об'єднують робітників котроїсь галузі наукового та культурного життя, які заінтересовані в поширенні зв'язків із закордоном. У ВУТКЗ сформувалися вже й провадять роботу такі секції: індустриально-технічна, літературна та мистецтва, медична, виставкова, книго-обміну, освіти та культурного будівництва, пресове бюро (організація пресової інформації), поширення чужих мов тощо.

Згідно з статутом т-ва, в секціях встановлено індивідуальне членство робітників, що працюють у даній галузі культурного життя.

(Всеукраїнське т-во Культурного Зв'язку з Закордоном. — Харків, Садово-Куликівська № 7. УСРР.)

All — Ukrainlan Society for Cultural Relations with Foreign Contries. — Charkiv 2, Sadovo-Kulikivska 7, Ukraine.).

КУЛЬТУРНЕ ЖИТТЯ КИЄВА

(допис)

При тому широкому розмахові культурного будівництва, що тепер спостерігаємо, виникає велика потреба на культурні сили. Кваліфікованої сили не вистачає. Закликаються кращі живі сили з робітничої маси, перейняті свідомістю про важливість і відповідальність теперішньої хвилі. Останніми часами відбулася

конференція таких виставленців з робітничої маси на відповідальну роботу. На цю першу конференцію прибуло таких виставленців близько 600 чол. Присутні на конференції виявили пильний інтерес до всіх питань, що обговорювано в засіданнях, і активно виступали в дебатах. Від колгоспів палко вітали виставленців

з робітників і висловлювали певність, що ця свіжа сила з робітництва дасть допомогу при переведенні колективізації села. Чути було й скарги на неуважне відношення до виставленців і висловлювано побажання такі хибі усунути.

Ухвалено на конференції скликати місцеві конференції виставленців разом з господарниками, щоб обговорити кандидатури виставленців на широких робітничих зборах.

Отже робітництво дає свою силу на різну роботу, яка на часі, але запитаємо: що ж даємо ми культурному робітництву? Безперечно, що Київ багатий на культурні сили. В центрі міста багато є культурних установ, закладів, організацій, товариств, студій, гуртків, що обслуговують культурно інтелігентного нашого обивателя.

Безперечно, що з опорою нам потрохи шастить; хоч з великими труднощами, але вибиваємося на рівний шлях. Драмтеатр ім. Франка безперечно досконало обслуговує свою аудиторію. Коло цих колосів маємо й дрібніші одиниці: колонна зала ОРПС з культфільмом, Дім учених з його художньо витриманими концертами і т. д.

Словом, таких „безперечно“ можемо для центра налічити дуже багато, але як тільки кинемося до околиці, до робітничих районів, там почуємо іншу „нугу“. Чуємо й читаємо, що „обслуговування клубів ще й досі не зрушило з місця“.

А тим часом клуби багато більше пропускають глядачів, як міські театри. Були драмгуртки, але вони „завмерли“. Тільки театр малих форм, як кажуть, „підійшов до сучасності“.

При такій ситуації й бажання якось звужуються. Прихильники оздоровлення клубної роботи висловлюють скромне бажання, „давайте хоч раз на тиждень культурфільм“. Значить, і того покищо нема...

Однак, як прислухатися, то так ніби в нас і не бракує доброї волі, щоб обслуговувати маси.

Ось спілка Робмис святкує 10 років свого існування; на врочистих засіданнях оголошується для всіх усюдів: „Мистецтво масам“. Так само й Укрфіль визнає свою вину, що „досі не популяризував серед мас своєї роботи, але надалі береться виправити цю хибу й навіть рішає „звернутися до поетів і композиторів із закликом узяти участь в утворенні нового репертуару пісень. Правда, ця філармонічна організація показує й на причини, що гальмували роботу в тому напрямі. Чомусь Посередробмис та Укрфіль конкурували між собою, замість поруч спільно працювати. Так само й голова культвідділу ОРПС прилюдно заявив, що „провадитиме найрішучішу боротьбу з халтурною поклимахою“. Таким чином виходить, що добрих бажань — хоч надсипай.

Відбувся останнього часу в Києві ще один ювілей в музичних колах. Це композитор В. Золотарьов справляв 30-тилітній ювілей

композиторської та сороклітній педагогічної діяльності. Для молоді української культури, що в рамках радянської дійсності почала тільки нормально розвиватися, цей ювілей дуже багато важить. Одне з характерних явищ цього пожиттєвого процесу українського відродження є те, що низка культурних діячів високої кваліфікації, працюючи раніше на російській ділянці, тепер активно стала до творчої праці на ниві української радянської культури. До таких діячів і належить ювілянт.

Походженням з чернігівщини він від матери українки слухав змалку українських пісень, в юнацтві сам вслухався в чарівну мелодію нашої пісні. Виховання музичне проходить ювілянт в Ленінграді, там починає він і свою творчу працю. Революція повернула талановитого композитора на батьківщину. Тепер він за викладача в інституті ім. Лисенка. Написав багато речей на слова Шевченка, Франка, Олеса, Вороного та інш. Назвемо найцікавіші з останніх творів: увертюра до народньої думи — опери „Хвесько Андигер“ та сюїта пам'яті Т. Шевченка.

Музичні кола тепло вітали ювілянта. В залі Будкомосу відбувся концерт з його творів. Об'єднаною оркестрою диригував сам автор. Програма складалася з двох відділів. В першому ілюстровано передреволюційну творчість, а в другому — післяреволюційну на українські теми.

Найцікавіші були названі вже дві речі. Тут чується зрілість творчої думки та повне опанування техніки.

Тішила нас справа організації художніх рад при всіх мистецьких закладах м. Києва. Стільки сподіванок покладалося на їх працю. Пройшов недовгий час роботи художніх рад. На початку поточного року скликаний був загально-міський пленум всіх рад. Збори проходили під знаком самокритики. Виявлено багато несподіванок.

В оперовій художній раді бракує пляну роботи; не виявлено масової роботи; несвоєчасно розглядали нові постанови через „напливательське“ ставлення адміністрації та режисерів до роботи художньої ради.

Після всіх обговорень встановлено загальне слабе місце — відсутність масової роботи. В цій ділянці лише художня рада театру ім. Франка визначилася в добру сторону. В росдрамі помічено брак чіткої ідеологічної лінії. Висновок пленуму був такий — способом соц-змагання розгорнути активність рад, вивести формальне ставлення до роботи тощо.

Присмню відзначити культурне єднання Києва й Харкова. Розуміємо тут заведений в інституті Т. Шевченка добрий звичай подорожувати з молодими науковими силами, щоб ознайомлюватися на місці з методами роботи, з архівним матеріалом тощо. Таку подорож останнього часу відбув Харків до Києва з своїми співробітниками.

Л. Гайка

УКРАЇНІКА

★ „Узвышша“ № 8 за 1929 рік. Орган білоруського літературно-мистецького об'єднання „Узвышша“ вмістив дві рецензії на книжки українських письменників: на книжку С. Пилипенка „Кропивині байки“ ДВУ 1928 р. і на книжку Петра Панча — „Білий вовк“, видання „Укр. Роб“ Харків 1929.

Перша рецензія належить Ал. Цітову, друга — Г. Ярушу.

★ Українські письменники чеською мовою. „Руде Право“, орган компартії Чехословаччини, в 129 числі з 2 червня 1929 р., в літературному додатку надрукував переклад новелі М. Ірчана „Смерть

Асуара“, що вперше була надрукована в „Червоному Шляху“. „Руде Право“ мало на увазі, що М. Ірчан, в переїзді з Америки на Україну, задержиться в Празі, куди, однак, йому було заборонено приїхати.

В 163 числі з 14 липня 1929 тої ж газети надруковано друге оповідання М. Ірчана „Батько“.

В чеському двотижневику „Черванкі“ надруковано переклад нарису Ірчана „Вуджена риба“.

Переклад „Кота в чоботях“ М. Хвильового був надрукований в газеті „Руде Право“ за листопад.

ЗА МЕЖАМИ УСРР

АЗЕРБАЙДЖАН

★ Робітничий літературний університет. З листопада м. р. при Аз. А. П. П. відкрито робітничий літературний університет. Дисципліни викладають тюркською та російською мовою, і саме такі: історію матеріалізму, літературознавство, драматургію, історію і теорію пролетарської літератури. В університеті понад 75 слухачів-літкружковців і членів Аз. АПП'у.

★ Орган Аз. АПП'у. З грудня минулого року почав виходити щомісячний художньо-літературний журнал Азербайджанського АПП'у. В цьому журналі друкуються виключно твори пролетарських письменників.

★ Видання творів пролетарських письменників. На 1929 - 30 р. до видавничого плану Азербайджанського державного видавництва включено сто друкованих

аркушів творів пролетарських письменників Азербайджану.

На 1 січня 1930 року вийшло з друку шість збірників творів цих письменників розміром на 20 друкованих аркушів.

★ Твори пролетарських письменників Азербайджану грузинською мовою. Пролетписьменники склали договір з державним видавництвом Грузії на видання своїх творів грузинською мовою.

★ Російсько-тюркський словник. У виданні Аз. державного видавництва вийшов II-ий том (П-Я) російсько-тюркського словника. Редакція — Р. Ахундова.

Видання перше. В томі 625 сторінок. Тюркські слова подано в латинській і арабській транскрипції.

БІЛОРУСЬ

★ Смерть поета Павлюка Труса. Серпня 30-го дня м. р. помер молодий поет Павлюк Трус. Білорусь в його особі втратила одного з талановитих поетів, здібного митця пролетарської літератури.

Павлюк Трус народився 1904 року в с. Нізку, на Менщині, в убогій селянській родині.

На літературну арену виступив як окреслений революційно-селянський поет.

В останніх творах, переважно в поемі „Десять падмурак“ поет підходить до життя уже з пролетарською ідеологією. Він усвідомлює всю глибочину сучасних класових протиріч та всі відміни боротьби класів.

Він бачить та одбиває життя у процесі його розвитку, розуміє суть та шляхи сучасності і своїми творами активно допомагає так пролетаріатові, як і бідняцькому селянству.

На цьому етапі й обірвалося молоде життя. Обірвалося якраз тоді, коли він у своїй творчості вийшов на широкий простір, уже пролетарського поета.

На Україні „поета буйних вітрів сучасності“

Павлюка Труса, знають з статті-оглядів білоруської літератури і з перекладів його окремих віршів, поем, розкиданих в українських періодичних виданнях.

★ Вечір жалоби. 15-го вересня м. р. в Менську в будинку письменників відбувся великий вечір жалоби, присвячений вшануванню пам'яті поета Павлюка Труса.

★ Тиждень білоруської культури в Москві. Білоруська асоціація пролетарських письменників енергійно готується до переведення білоруського тижня в Москві, здійснення льозунгу братерського єднання пролетарських культур різних націй, що входить до складу СРСР.

★ Альварець-Дель-Вайо в Білорусі. У вересні м. р. до Менська приїздив представник найбільшої аргентинської газети „La Nation“, відомий еспанський письменник і журналіст Альварець Дель-Вайо, автор першого твору про СРСР еспанською мовою „Нова Росія“.

★ Трьохмісячник білоруської культури. ЦК ЛКСМБ згідно з своєю

хвалою з листопада м. р. відкрив 3-х місячник білоруської культури.

Мета 3-х місячника — це більше вивчити організацію національної політики. До 3-х місячника притягнуто громадські і державні організації.

★ Виставка картин білоруських художників. Головмистецтво дозволило художньому технікумові організувати періодичні виставки картин білоруських художників, митців. Найближча виставка відбудеться в перших місяцях 1930 року, в Вітебську.

3 Вітебська виставка буде перевезена до Менська.

★ Організація кадрів аспірантури. Головна наука БСРР ухвалила довести кількість аспірантів у 1929 - 30 році до 250 чоловіків замість нинішніх 130.

Аспіранти будуть розміщені таким чином: ВНУ — 165 чол., академії наук — 35 чол., інституті ім. Леніна — 44 і в інституті промисловості — 6 чоловіків.

★ Кінофільм „Гомельщина“. Білоруське держкіно закінчило зйомання фільму „Гомельщина“, що відбиває господарчі культурні досягнення гомельської округи.

Фільм робиться на замовлення гомельського окрвиконкому.

★ Ставлення опер в білоруським державним музично-драматичним технікумі. Цього сезону білоруський держмуздрам технікум має поставити дві опери: „Галька“ і „У даліне“. Роботу технікум провадить надвичайно інтенсивно і успішно.

Опери будуть поставлені в білоруським державним театрі.

★ Інститут промисловості БСРР. Комітет для організації інституту промисловості в БСРР закінчив свою роботу. Вже опрацьовано плян праці інституту на поточний рік і складено кошториса. Комітет звернувся з проханням дати кошти на проектування будинку для інституту.

Оголошено конкурс на заміщення посад керівників в інституті. Інституту передано торф'яну станцію. ВРНГ обмірковує передачу інституту хемічної лабораторії та керамічної й механічної лабораторії.

★ Ілюстрований часопис. З вересня м. р. в Менську почав виходити білоруський ілюстрований часопис „Чарвона Белорусь“. Редактор часопису — Т. Александровіч.

ВІРМЕНЩИНА

★ „Гракан диркерум“ № 10. Десятий номер органу вірменської АПП, як завжди, визначається багатством і різнорідністю матеріалів; три перших статті журналу присвячені пам'яті померлого старого більшовика, активного робітника пролетарської культурної революції тов. Асканаз Мравяна.

Багато місця приділено перебуванню делегації Міжнародного Бюро революційної пролетарської літератури. Тут знаходимо в передоді на вірменську оповідання Белли Леша — „Будинок червоних“, Мате Заки — „Бомбіст“, далі статтю Людвіга Енна — „Пролетарська література в Німеччині“.

В розділі оригінальної вірменської прози розміщено оповідання талановитого пролетарського письменника Акселя Бакунца — „Мати“.

Приваблює увагу оповідання письменника попутника Дареніка Демірчіяна — „Каменярь“.

З поезій варто відзначити вірші Маари, Гавиш, поему Ервандуні Беса, Ануш - Овака.

Подано велику критичну статтю на № 7 — 8 журналу „Нор - Ут“.

В розділі теорії вміщено статтю Беккера „Проблема художнього начерку“.

Цікава інформація — звіт про конференцію митців „Гракан Диркерум“, що відбулася на екстильній фабриці в Ленінкані.

★ Продуктування культурфільмів. Літературно-художній відділ Вірмен-

кіно переробив тематичний плян культурфільмів на 1929 - 30 рік.

Замість запроєктованих раніше восьми шкільних культурфільмів накреслено зняти 25, з яких 5 спеціально шкільних на завдання наркомосвіти.

Виробленням культурфільмів в Вірменкіно буде зайнято три режисерських групи.

★ „Туристична Вірменія“. Режисер Мадатян закінчив зйомання гірського загезурського повіту для повнометражного культурфільму — „Туристична Вірменія“.

У фільмі будуть зняті найзнакоміші археологічні пам'ятки Вірменії, краєвиди, Севанське озеро, а також побут селянства.

★ „Гірська промисловість Вірменії“.

Паралельно зі зйоманням фільму „Туристична Вірменія“ режисер А. Мадатян здійснює культурфільм „Гірська промисловість Вірменії“.

На сьогодні вже знято мідяні копальні, мідяну гамарню в районі Каєрана.

★ Кіно-журнал „Вірменкіно“. Нещодавно Вірменкіно розпочало видавати і регулярно випускати кіно-журнал „Вірменкіно“.

Журнал демонструють на екрані, показуючи визначні події в республіці, а також повсякденну роботу з соціалістичного змагання.

ГРУЗІЯ

★ Україно-грузинський словник. Професор державного тифліського університету Ахведіані Г. С. закінчує велику організаційну роботу видання україно-грузинського словника.

Ініціатива і видання згаданого словника цілком належить проф. Ахведіані.

Випустити в світ словник передбачається в першому півріччі 1930 року.

★ „Диктатура“ Ів. Микитенка в державнім тифліському театрі. Цього сезону в державнім тифліському театрі прийнято до постанови п'єси Ів. Микитенка „Диктатура“. Переклад п'єси на грузинську належить Цагарелі.

★ Закавказький кіно-комітет При Раднаркомі ЗСФРР утворено закавказький кіно-комітет у складі т.т. Еліава (голова). Гусейнова (заст. голови), Канделакі, Мрав'яна, Харабадзе, Снегирьова, Амралова, Татевосяна, Махмудбекова, Буачідзе, Фролова, Іонова, Тагієва, Жакова, Букреева, Гулояна, Бекзадіяна Багірова, Мамулгія, Лісовського, Шавердова, Мікадзе, Діясамідзе, Чіаурелі і представників головних залізничних майстерень, Азнефти, ленінканської текстильної фабрики та ганджинської ткацької фабрики.

★ „Шляхи сучасної Грузинської літератури“. Нещодавно вийшла накладом видавництва „ЗАКЇНИГА“ праця Б. Буачідзе — „Шляхи сучасної грузинської літератури“. Зміст: Грузинська література на роздоріжжі. Питання літературної політики. Шляхи розвитку пролетарської літератури. Резолюції.

★ Пролетарські письменники в колгоспах. За угодою між правлінням кооперації Грузії та асоціацією пролетарських письменників, низка письменників виїздила в колгоспи і комуні для ознайомлення з їх роботою.

★ Виставка художників Грузії. Т-во художників Грузії організувало в Тифлісі чергову виставку з малярства і скульптури.

У виставці беруть участь біля 40 художників. Досягнення проти минулого року великі, але все ж відчувається відставання від вимог сучасності.

З художників, що мають вже певне обличчя і ім'я, вигідно вирізняються роботи Л. адо Гудіашвілі „Паризька комуна“ і „Арсен Джорджіашвілі перед завішанням“, М. Таїдзе „Не поступимся індустрії“, відомого скульптора Я. Ніколадзе — „Ленін“, „Філі Махарадзе“ і інш. З молодих варті уваги роботи Санадзе, Гванцаладзе, Церетелі і др.

★ Видавання класиків. При держвидаві Грузії утворено спеціальну секцію для видавання класиків — грузинських і чужоземних грузинською мовою. До даної справи притягнуто найкращі наукові і літературні сили. В плані серед інших класиків значиться Т. Шевченко; до речі твори останнього перекладали і раніше.

★ Видання творів Карла Маркса. В лютому ц. р. вийшов 1-й том творів Карла Маркса грузинською мовою.

★ Катедра української мови в університеті. З ініціативи професорів Шанідзе й Ахведіані (делегатів на II-й всеукраїнськ. з'їзд сходознавців) в державнім тифліському університеті відкривається катедра української мови.

★ 10-літній ювілей Азербайджанського університету в Грузії. 10-го січня 1930 року вийшло десять років заснування й роботи в Грузії азербайджанського університету.

Ювілей відзначено урочистими зборами в приміщенні університетського клубу.

ЗАХІДНЯ УКРАЇНА

★ Нищення української культури. На протязі місяця листопада м. р. старство у Володимирі на Волині заборонило: 1) перевести кооперативні курси; 2) відбутися загальні збори членів т-ва „Просвіта“, 3) поставити „Наталку Полтавку“, 4) влаштувати свято в пам'ять Котляревського, що кожного року відбувалося у Володимирі.

★ Ліквідують українські організації. Львівське воеводство ліквідувало цілу низку українських організацій, саме сільські т-ва „Сокіл“ і читальні „Просвіта“.

★ Стан української преси. Газета „Пшесвіт“ містить допис про стан української преси в Польщі. В дописі зазначається, що 1918 року після західньо-української революції було 277 періодичних видань. Тепер число видань зменшилось до 122. Автор допису

не говорить про те, що привело до такого стану українську пресу, бо інакше довелось б говорити про терор та репресії польської влади.

★ Протестують проти заборони просвіти. Просвіти повстають проти фашистського угодівського проводу з боку так званого головного відділу просвіти у Львові. Нещодавно у Заболотіві відбулася велика просвітня нарада делегатів з Покуття. Нарада у своїй резолюції висловила протест проти заборони кількох просвіт на Заболотівщині та Снятинщині і закликала до рішучої боротьби з ундо-клерикальним проводом просвіти, що запроваджує контр-революційну політику.

★ „Вікна“ ч. 12. Числом 12-им літературний журнал закінчує другий рік і вступає до третього року свого існування. В цьому

числі подано поезії: — Віри Єсипенкової, Ніни Матулівни, Мирослави Сопілки, Агати Турчинської, Вол. Китаєвського і інш. З прози видруковано: Ол. Гаврилюк — „Прощай“ етюд; Ернст Толер — „Ластів'яча книга“ (докінчення) переклад; В. Бобинський — Ланцетом у чиряк. Про донцовське освітлення укр. пролетарської літератури (докінчення). Замітки, нотатки з

літературного й мистецького життя Західної і Радянської України. На останній сторінці видруковано зміст 1-го і 2-го річника за час від листопада 1927 до грудня 1929 року.

★ Малярська виставка. В листопаді м. р. у Львові в Академічному Домі відбулася виставка праць учнів малярської школи Новаківського.

РСФРР

★ Відкриття промислової академії. 6-листопадам. р. в Ленінграді в колишньому Маріїнському палаці відбулося урочисте відкриття Промислової Академії.

★ У всеросійському союзі радянських письменників. Правління всеросійського союзу радянських письменників виробило план робіт на найближчі місяці. За планом передбачається скликати два загальних зібрання активу письменників для обговорення платформи й статуту ВСРП. Будуть поставлені також і доповіді про притягнення письменників до громадської роботи.

Накреслено форми участі в роботах спеціальних нарад з літератури при Головмистецтві.

Організовано секції ВСРП: історії літератури, критики, секція прозаїків і поетів, творча, секція краєзнавства і національна секція.

★ „Мустафа Кемаль. Путь новой Турции“. „ГИЗ“ і Литиздат НКВД заходився коло видання мемуарів Мустафи Кемалю. Мемуари ці — цінна і багато документована праця з історії національно-визвольної боротьби Туреччини. В цьому виданні працю Мустафи Кемалю „Путь Новой Турции“ поділено на чотири томи. I-й том подає характеристику перших кроків національного руху, Ерзерумський і Сиваський конгреси. II-й том висвітлює підготовку ангорської бази національного руху. III-й том присвячено переважно грецько-турецькій війні і консолідації анатолійського фронту. IV-й том подає перемогу нової Туреччини на фронті зовнішньої і внутрішньої боротьби, переговори в Лозанні, внутрішні реформи і боротьбу з опозицією.

Видано і продається I-й том: „Мустафа Кемаль“. Первые шаги национального освободительного движения 1919 года“.

★ Новий Альманах. На початку цього року в Ленінграді вийшов „Альманах № 1 Январь 1930“. додатком до журналу „Красная Панорама“ (стор. 105, ціна номера 50 коп.). Альманах редагують М. Чумандрин (відповід. ред.), Я. Ейдерс, В. Ерліх.

В номері першому — поезії й оповідання — К. Тихонова „К разговору“, „Между прочим“; Б. Лихарева „Литературный монолог“; Н. Брауна „Семейный пролог“; Г. Фиша „Январь“, М. Зоценка — „Сирень цветет“; С. Колбасьева „Большой корабль“; Ст. Стрельса — „В воде“

(переклад з французької); А. Упита — „Обращенный“ (перекл. з латиської) Зуева-Ордынца „Субтропический колхоз“. II. На літпосту Н. Слепнев „За возрастной блок в советской литературе“, і Н. Рыкова „Николай Тихонов“ III. По советскому союзу. Итоги литературного года. В. Друзин „Проза“ і И. Поступальский „Поезия“. IV. Среди книг. V. Информация.

★ „Маяковский за 20 лет“. Комісія для організації виставки „Маяковский за 20 лет“ в клубі федерації закінчила збирання матеріалів.

Між зібраними матеріалами — біля 100 книг В. В. Маяковського, виданих як за пореволюційних часів, так і до жовтневої революції. Крім того, зібрано журнали і збірники, в яких вміщені твори Маяковського з 1913 року до останніх днів.

Комісія підбрала для виставки найцікавіші матеріали, що стосуються революційно-запальної діяльності В. В. Маяковського, починаючи з 1908 року (фото-знімки з документів охоранки мін. внут. справ).

З інших матеріалів на виставці подано: плякати малюнків з текстом В. Маяковського („Окна Роста“), плякати з текстом Маяковського, видані різними видавництвами, афіші виступів футуристів, починаючи з 1912 року, макети і фотографії театральних вистав („Мистерия Буфф“), діяграми лекційної роботи Маяковського і т. п.

Виставку відкрито в лютому.

★ Александр Гатов. Из украинских поетов. Библиотека „Огонек“ стр. 40. Ц. 15 коп.

В цій книзі А. Гатов знайомить російського читача з творчістю кількох сучасних українських поетів, подаючи переклади з П. Тичини, Дм. Загула, Ів. Куліка, Вол. Сосюри, М. Рильського та ін.

Переклади належать А. Гатову.

★ Асоціація робітників дитячої книги. З ініціати дитячого сектора видавництва „Молодая Гвардия“ утворюється асоціація робітників дитячої книги. Асоціація має об'єднати письменників, художників, журналістів, бібліотекарів, редакторів.

Робота провадитиметься по секціях з різким виробничим ухилом.

Асоціація видаватиме свій орган-журнал і, можливо, газету.

ТУРКМЕНІЯ

★ **Перехід на латинізований алфавет.** Позачергова сесія центрального виконавчого комітету ухвалила цілком вилучити з ужитку арабський алфавет.

В кінці (31-го жовтня) минулого року, раніше терміну, встановленого постановою уряду ТССР вся туркменська письменність — школа, преса і діловодство — переведена на новий туркменський латинізований алфавет.

★ **Книжкова палата.** Державній бібліотеці в ТССР свого часу були надані функції книжкової палати. Тепер згідно з постановою РНК ТССР книжкову палату вилучено з бібліотеки й реорганізовано в самостійну,

центрально - книгознавчу та науково - дослідну установу Туркменії.

★ **Національний театр.** В місті Ашхабаді 1929 — 1930 року почав функціонувати як постійний перший туркменський національний театр. До складу його трупі входять учні кол. туркменської театральної студії, а нині технікума.

Основну свою роботу національна трупа розгортає в а у л а х.

В першому сезоні туркменська національна трупа виступила з 6 - ма п'єсами; 4 з них оригінальні (туркменських авторів), а дві перекладні.

УЗБЕКІСТАН

★ **Узбецький республіканський штаб ліквідації неписьменности.** АППВ, колегія центрального комітету Комуністичної Партії (більшовиків) Узбекистану, визнала за потрібне організувати республіканський штаб ліквідації неписьменности в складі 15 чоловіка. Для керування всією роботою ліквідації неписьменности в Узбекистані утворено ударну п'ятку з представників Наркомосу, усовпрофу, спілки сільгоспробітників, комсомолу і АППВ ЦК КП(б)Уз.

В АППВ ЦК разом з наркомосом розроблює питання про видавання щотижневого часопису для малописьмених та тих, що навчаються в лікнепі. Часопис друкуватиметься новим алфаветом (латинізованим).

Для ліквідації неписьменности притягнуті до роботи учні шкіл другого ступня і ВИШ'ів.

★ **Узбекгоскіно.** Узбекгоскіно в найближчій часі має розпочати вироблення двох нових кіно - фільмів, присвячених розвитку бавовництва в Узбекистані. Лібретто одного фільму вже затвердило Узбекдеркіно. Терміново розроблюється сценарій. Цей фільм („ігровий“) під назвою „Перлина Лянгара“ за тему має організацію наймитами й чайрикерами бавовняного колгоспу та боротьбу за нього з байськими елементами кишлаку.

Основні принципи другого - культурфільму розроблює правління Узбекгоскіно, при чому передбачається зв'язати процес виробництва бавовни з демонстрацією нової бавовняної програми.

ЗАКОРДОННА ХРОНІКА

АМЕРИКА

★ **З літературних новин.** — Цікаву антологію з літературних творів під назвою „П'ять поетів“ випустило видавництво Гарісон. Це твори п'ятох талановитих молодих представників сучасної американської лірики Едіт Майрік, Норман Мек - Леод, Бенджамен Мессер, Джюель Міллер і Ізабель Стон. З них Едіт Майрік і Норман Мек - Леод, між іншим найцікавіші з художнього погляду, близько стоять до сучасної пролетарської американської поезії.

— Кльод Мек - Кей, автор відомого роману „Повернення до Гаарлему“, один з найобдарованіших письменників представників сучасної негритянської літератури в Північній Америці, написав новий роман „Банджо“. Сюжет його відрізняється від першого роману Мек - Кей. Місце дії тут не Америка, а французький порт, де працюють американські негри, як портові робітники. Американська критика ставить цей роман Мек - Кей нижче за попередні, зокрема з огляду на надзвичайне загострення „расової“ проблеми.

— З молодих американських письменників виділився останніми часами Джон Ідваль, письменник з певним соціальним ухилом в своїх творах. Його найулюбленіша тема — побут індустріальних робітників в сучасній Америці. Останній його роман „Крицеві стружки“ — викликав надзвичайно прихильну оцінку Ептона Сінклера. Між іншим матеріал для побутових картин свого роману Ідваль взяв з власних спостережень підчас чотирьохлітньої своєї праці на одній великій американській фабриці.

— Революційно витриманий і водночас високо - художній соціально - побутовий роман дала письменниця Агнес Медлів у книзі „Дочка землі“. Зміст його — життя американських фермерів бідняків. Критика порівнює роман з найкращими творами Джека Лондона.

★ „Sex in Civilisation“ У видавництві Меколей в Нью - Йорку виходить збірник під загальною назвою „Sex in Civilisation“ („Стать у цивілізації“). В ньому беруть участь понад тридцять найвідоміших авторів. Ініціатива збірника належить Кальвертону і Шмаль-

гавзену. Гавелок Елліс пише передне слово. Найцікавіші з статтів: Кальвертон — „Стать і соціяльна боротьба“; Вальдо Франк — „Сексуальна цензура і демократія“; Гарі Ельмер-Барнес — „Стать

у вихованні“; Самюель Шмальгавзен — „Сексуальна революція“; Артур Девісон Фіке — „Про сексуальну поезію“; Роберт Морис Ловет — „Стать і роман“.

АМЕРИКА ЛАТИНСЬКА

★ Літературні новини. З книжок художньої літератури останніх місяців звернули на себе найбільшу увагу два твори письменника Альсідес Грека. Перший — роман — хроніка провінційного аргентинського життя, при чім за тло, на якому розгортається дія, правлять політичні події і повстання індіців.

Назва цього твору — „Viento Norte“ („Північний вітер“). Другий твір — це опис вражень від подорожів по Аргентині, Чілі,

Перу, Болівії й Уругваю, написаний жваво і художньо.

Цікаву збірку оповідань „Сліпі“ випустив Педро Авліно. Прості побудовою оповідання вражають глибиною спостережень над соціальним оточенням, гостротою, з якою автор викриває соціальні суперечності.

В іншому роді збірка оповідань Гумберта Сальвадора „Шахи“. Основна тема її — кохання і смерть. Стилем своїм книжка Сальвадора нагадує Барбіє д'Оревільї.

ЕСПАНІЯ

★ Найкращі книги за останні місяці. В Іспанії за зразком Америки існує комітет з найвідоміших письменників, який щомісяця визначає одну найкращу книгу з еспанської літератури і рекомендує для читання найкращі книги як з еспанської, так і перекладні з чужоземних літератур. За жовтень місяць 1929 р. за найкращу книгу визнано твір Федерико Гарсія Санхес — *El Viaje a España*. З перекладних рекомендовано „Моє життя“ — Айседори Дункан і „Три майстри“ — Стефана Цвайга.

★ Новий роман Йоакіма Ардеріуса. Велику увагу звернув на себе новий роман Йоакіма Ардеріуса, одного з талановитих передових письменників Іспанії, що належить до молодшої генерації. Роман називається: „Los príncipes Iguales“. Це кар-

тини напівфантастичного, незвичайного життя двох представників старої аристократії в старому замку. Гумор, сатира, виразність образів художньої стилі — такі основні риси книги Ардеріуса.

★ Нові твори Бенжамена Жарнеса. Серед молодих письменників Іспанії Бенжамен Жарнес є один з тих, що найбільш відзначають в своїй творчості певну еволюцію в напрямку поглиблення свого світогляду. З останніх його романів найпомітніше це в „Paula y Paulita“ і „Sor Patrocinio“. Перший — це звичайний формою роман. Другий — біографія, але не роман — біографія, як це трапляється частіш, а справжня біографія. Романові „Паула і Пауліта“ автор передпосилає передмову, в якій викладає свої погляди на мистецтво і свій світогляд.

ІТАЛІЯ

★ Пам'яті Італо Свєво. Часопис „Solaria“ присвятив окреме велике число пам'яті письменника Італо Свєво, що трагічно помер минулого року. В цьому числі взяли участь Джемс Джойс, Валері Лябро, Андре Терів, Ілля Еренбург, Хуан Шабас і інші. Одночасно в видавництві Монреале в Міляні вийшов том творів письменника, що містить в собі багато ще недрукованих новель. Книга має назву за одним оповіданням „Історія про доброго старого та добру дівчину“. Гадають, що це оповідання мусіло бути закінченням великого роману „Старий“, над яким Свєво працював перед смертю, але залишив у незакінченому вигляді. Перші готові розділи цього роману друкуються в вищезгаданому числі „Solaria“.

В Трієсті вийшла книга Федерико Штернберга, присвячена дослідженню творчості Італо Свєво. Штернберг великий прихильник письменника і ставить його навіть вище за Джемса Джойса та Марселя Пруста.

★ Новий роман Альфреда Панціні. Італійська критика відзначає новий роман Альфреда Панціні — „Життя Кавура“ (*La vita di Savour*). Роман цікавий не лише з боку історико-біографічного, але вражає майстерністю виконання. Римський журнал „L'Italia letteraria“ (Літературна Італія) друкує на своїх сторінках уривки з цього роману.

★ „Хроніки Енріко Пічені“. Один з найкращих критиків Італії, літературний критик журналу „La Rivista d'Italia“ Енріко Пічені випускає щороку том своїх критичних статтів під назвою „La bancarella delle novita“. Ці збірки користуються великим успіхом. Цей рік томик „La bancarella“ містить в собі дуже цікавий матеріал. Тут є кілька портретів молодих сучасних гумористів Італії: Кампаніле, Фратіні, Буцікіні, оригінальна стаття про Джардіні; одного з помітних письменників з філософським напрямком. Глибина оцінки, дотепність визначень

оригінальність в ставленні до літературних явищ, а поряд з цим жвавість, легкість стилю, вміння зацікавити рядового читача — все це робить з Енріко Пічені одного з найпопулярніших критиків Італії.

★ Нові поеми Ельпідіо Йенка. Після десяти років мовчання знов випустив

дві книжки поезій поет Ельпідіо Йенко — один з піонерів італійського авангардизму.

Ці нові книжки „Романтичні ноктюрни“ і „Морські Води“ відзначаються такою самою майстерністю форми і музичністю, як і попередні.

НІМЕЧЧИНА

★ Смерть Арно Гольца. Наприкінці жовтня минулого року помер поет-піонер натуралістичного напрямку в німецькій поезії Арно Гольц. Він залишив по собі не велику літературну спадщину. Перша книга його була „Книга сучасності“, видана 1865 року. В ній маємо всі ті мотиви сучасності, міської культури, машинізації, злидарства робітничих околиць, що пізніше стали основними мотивами творчості Верхарна. Але „Книга сучасності“ пройшла непомітно. Не принесли слави авторові і інші його твори того ж напрямку, але значення їх для німецької літератури велике. І хоч інші і вживали з більшою геніальністю його теоретичні ідеї, проте він всеж таки залишився піонером того літературного руху, що повалив німецький романтизм.

★ Перша книга про війну написана робітником. Адам Шарер, письменник-робітник, написав книгу про війну, що посіла видатне місце серед всієї воєнної літератури. Характеристична особливість її — незвичайна правдивість, щирість. Книга носить назву „Vaterlandslose Gesellen“ і розповідає від особи слюсаря-салдата Ганса Бенцольда історію його воєнного навчання, перебування на фронті, роботи на заводі Круппа, участь в страйку, в революції.

★ Літературні новини. — Альфред Доблін, в своєму новому романі „Berlin, Alexanderplatz“, реалістично змальовує життя середньої людини в великому місті. Його герой Франц Біберкопф стикається з силою людей найрізномірніших станових і професій, і це дозволяє авторові показати життя:

міста з верхів до низів. Силою і художністю „Berlin, Alexanderplatz“ не поступиться попереднім романам Добліна.

— Останні книги Гайнриха Манна — „Сім літ“ — збірка статтів, надрукованих в період 1921 — 1928, і роман „Eugenie oder die Bürgerzeit“. Критика зазначає, що хоч роман цей і заслуговує на увагу, проте він слабший в художньому відношенні, ніж попередні романи Г. Манна. Цікавіша і важливіша його „хроніка“, що здійснює силу питання, серед яких багато й не літературного характеру.

— Леонард Франк (що живе в Австрії) написав роман „Брат і сестра“ з дуже складним сюжетом. Критика зазначає, що письменник справився з своїм важким завданням з незвичайною майстерністю і взагалі вважає цей його твір за великий крок вперед.

★ Арешт пролетарських письменників у Берліні. В трудні місяці м. р. спілка пролетарських письменників організувала вуличний продаж літератури. Коли пролетарський письменник Курт Петерсон звернувся з промовою до публіки, що збиралася біля книжкового кіоску, поліція заарештувала його. Присутні робітники так обурилися на арешт Петерсона, що силоміць відбили його в поліції і змусили її втікати.

Спеціальний поліційний загін, прибувши, заарештував т.т. Йогансена Бехера та ряд видатних пролетарських поетів і письменників. Заарештованих тримали в поліцейській — президії майже цілий день.

ПОЛЬЩА

★ Справа польської академії літератури. Справа польської Академії вирішена. З'їзд письменників, що відбувся у Познані, вважав 73 голосами проти 5, що хоче постійної академії, а не пересувної письменницької ради. Таким робом здійсниться у найближчій часі ідея, яку кинув Стефан Жеромський ще перед війною. Проект статуту про Академію має 14 пунктів. Вона буде називатися „Академія польської літератури“ і дбатиме „про чистоту польської мови, літературну творчість і культуру“, зріст читаючих кіл, матеріальне забезпечення письменників, їхню незалежність у творчій пресі, тощо. Вона матиме 21 досмертних членів, з яких перших 10 призначить сам президент республіки, а дальших 11 виберуть ці перші 10. Академія

матиме чотири комісії: мови, літератури, видавництва і матеріальних справ письменників. Кожна з них може притягати до співпраці письменників на підставі спеціальних умов або мати власних членів-кореспондентів.

★ Книготоргівля. За останніми відомостями в Польщі на 27 мільйонів людності є 11.021 книготорговельних одиниць, абож одна одиниця на 24.243 душі людності. Ці книготорговельні заклади розміщені досить нерівномірно. Так, наприклад, коли по університетських містах та районах, що відійшли до Польщі від Німеччини, на 1 книгарню припадає від 5 до 12 тис. душ (Львів — 4.769, Позен — 5.773, Вільно — 7.164, Варшава — 9.367.), то на Волині 1 книгарня обслуговує 65.363 душі, а в Поліссі навіть 109.875 душ.

ПОРТУГАЛІЯ

★ Літературне життя Португалії останніми місяцями не принесло нічого такого, що примусило б звернути на себе особливу увагу. Нічого дійсно великого, видатного в ділянці літературних явищ в ньому нема. Але все ж можна назвати кілька імен, кілька творів, що виходять за межі банальності. На першому місці з них можна поставити „Португальські легенди“ — Роха Мартінса, письменника журналіста, що спеціалізувався на історичних творах. Цей його твір — збірка цікавих оповідань, що в основі мають дійсні факти, взяті з історії Португалії. Подає він їх в формі новель.

— Гаспар Суза Діас випустив

збірку кількох хронік під назвою „Листи з Анголи“. Це — одна з найцікавіших книг з колоніальної літератури Португалії. Але треба зазначити, що попередні твори Діаса мали більш єдності, більш витриманості.

Таке саме зниження художності помітно і в одного з найобдарованіших письменників Португалії Манюеля Рібейра. „Бій в тіні“ — цікава книга, але в ній нема того вогню, яким перейняті були його раніші твори.

Гарний роман написав Карлос Сельвагер — „Райська птиця“.

Цей майже і все найпомітніше, що можна відзначити з літературних явищ Португалії останніх часів.

ТУРЕЧЧИНА

★ Витрати на народню освіту. Нова пореволюційна Туреччина в своїй державній роботі значну увагу приділяє народній освіті. Це видно хочби з тих даних статистики, що подають витрати сучасної нової Туреччини і дореволюційної на народню освіту. Витрати послідовно характеризуються такими даними:

1911/12 р. . .	850.500 зол. лір	2,3%	бюджету
1924/25 р. . .	6.877.686 „ „	4,8%	„
1925/26 р. . .	7.150.000 „ „	4,2%	„
1926/27 р. . .	7.478.000 „ „	3,9%	„
1927/28 р. . .	6.159.000 „ „	3,2%	„
1928/29 р. (проект)	6.558.000 зол. лір	3,1%	бюджету.

УГОРЩИНА

★ Літературне життя. — Одна з найвидатніших постатей післявоєнної літературної генерації Угорщини. Александр Жоржелі, написав новий роман під назвою „Szu“. Тема його звичайна для Жоржелі. Це картина життя маленького угорського містечка, подана з великою художньою силою.

Прекрасний соціальний роман з сучасного дав Ж. Кодоланій в „Futolüz“ („Полум'я“); основні риси його щирість, реалізм і глибока пройнятість соціальними ідеями. Це історія провінційної родини, але в ній можна знайти всі типи передреволюційної Угорщини. Автор аналізує з певною глибиною суть тих соціальних клас, що складали стару Угорщину. Кінчає свій роман автор описом перших днів революції і апофеозом визволення мас.

Протилежно цим двом письменникам Георг Санта в своїй творчості заглиблюється в минуле. Останній його твір трилогія „Колиска, Вавилонська вежа, Земна куля“. До 1914 року Санта був художником, але, позбувшись на війні очей, він перейшов до літератури. Проте він всеж залишається передусім художником і багатство фарб, зорових образів є одна з найхарактеристичніших його рис.

Видатним явищем для угорської літератури останніх часів була поява збірки поем Едмонда Міхалого. „Я чекаю на горлицю“.

Збірка ця є вже посмертне видання, бо поет недавно впа в жертву автомобільної катастрофи. Угорщина загубила в його особі одного з своїх найкращих поетів.

ФРАНЦІЯ

★ З літературних новин. — Анрі де Реньє видав книгу під назвою „Lui ou les femmes et l' amour“ („Він або жінки й кохання“). Підзаголовок її „напів-істини“.

Це збірка дотепних сентенцій, афоризмів, у властивій авторові художній формі, зміст яких торкається теми, зазначеної в заголовку.

— Блез Сандрап написав продовження свого роману „„Plan de l'aiguille“. Ця частина роману називається „Les confessions de Dan Jack“ („Сповіді Дана Джека“). Зміст його — мемуари англійця — подорожувача до північного бігуна. Критика вважає цей роман

за безумовно слабший за перший. Він не має єдності, перевантажений зайвими міркуваннями.

— Премію першого роману одержав Еманюель Робін за роман „Accusé, leve-toi“ („Обвинувачений, встань“). Це оповідання в формі спогадів ув'язненого, що розказує про своє життя з дитячих років до моменту злочину.

— Книгу з життя дитини подала письменниця Жанна Гальзі. Вона називається „L'initiatrice aux mains vides“. Цінність її в глибокому знанні дитячої психології, відсутності банальних місць в трактуванні переживань дитини.

★ Вибори до Академії Гонкурів. На місце Жоржа Куртеліна до Академії Гонкурів обрано Ролянда Доржелеса. Жорж Дюамель одержав на 1 голос менше.

★ Три біографії революціонерів. В серії біографій, що видає видавництво N. R. F. (Nouvelle Revue Francaise), вийшли цієї осені біографії трьох революційних діячів різних епох і національностей. Це „Сен-Жюст“ — Ежерте, „Гракх Бабеф“ — Ільї Еренбурга (переклад з російської) і „Бакунін“ — Олени Ізвольської.

★ Третя республіка в монографіях. В-во Edition de France закінчило свою серію монографій з культурної історії третьої республіки. Вийшло всього 14 томів. Цікаві томи: Про освіту — Едвардо Ерріо, про театр — П'єра Бріссона (театрального критика журналу „Temps“) і про

образотворчі мистецтва — Жака Еміля Блянш.

★ Ще один літературний журнал. Поводі літературних журналів у Франції не має кінця. Тепер оголошують появу нового тижневика „Bravo“. Директор його буде Жак Тері, головний редактор — Андре Лянгі і перший критик — Андре Моруа.

★ Столітній ювілей „Revue des deux mondes“. В листопаді м. р. „Revue des deux mondes“ („Огляд двох світів“) святкував столітній ювілей свого існування. Тепер значення цього журналу для Франції не таке велике, завдяки його певному політичному становищу (крайне праве крило письменників), але в XIX віці, зокрема в першу третину свого існування, він відігравав дуже велику роль в літературному житті країни. Святкування ювілею носило академічний характер.